

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

HAASTEISTA MAHDOLLISUUKSIA

Tulevaisuuskatsaus 8.9.2010

Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsauksen tiivistelmä

Ilman merkittävää työllisyysasteen ja tuottavuuden nousua talouteen muodostuu pysyvä kestävyysvaje. Asetettu 78 % työllisyysastetavoite tulee saavuttaa nopeasti. Julkiselle sektorille tuottavuuden nostaminen on erityinen ponnistus. Keskeisten taloudellista perustaa laajentavien sektorien viennin tulee kasvaa nopeammin kuin niiden kasvu maailmantaloudessa. Tähän on hyvät mahdollisuudet, mutta positiivinen kehitys vaatii merkittäviä toimenpiteitä innovaatio-, työ-, energia-, ja aluepolitiikassa.

- Kansallinen t&k&i-rahoitus pidetään neljän prosentin tasolla bkt:sta, mistä julkisen rahoituksen osuus olisi kolmannes eli 1,3 %. Rahoituksessa tavoitellaan entistäkin parempaa tuloksellisuutta. Suoria tukia keskitetään nimenomaan innovaatiotoimintaan ja palkitaan kasvavia edelläkävijäyrityksiä.
- Kansallisen innovaatiostrategian mukaisesti kasvua tavoitellaan ulottamalla innovaatiotoimintaa nykyistä laaja-alaisemmin kysyntä- ja käyttäjälähtöisesti yksityiselle ja julkiselle sektorille, mm. palveluihin ja eiteknologiseen kehittämiseen. Edistetään yritysten innovaatiotoiminnan laajentamista ottamalla käyttöön suoria tukia täydentävä kaikki toimialat kattava verokannustin. Julkisten hankintojen menettelytapoja uudistetaan tavoitteena kansantalouden innovatiivisuuden lisääminen.
- Julkiset työvoimapalvelut ja yrityspalvelut nivelletään paremmin yhteen. Selkeytetään yrityspalvelujärjestelmän työnjakoa yksityisten ja julkisten palveluiden välillä.
- Uusia kansainvälistymisen edistämisen instrumentteja kehitetään ja haetaan uusia markkinoita. Yritysten kytkeytymistä ylikansallisiin arvoverkostoihin tuetaan. Lisätään yksityisen pääoman riskinoton kannusteita. Hallinnollista taakkaa vähennetään.
- Kohdennetaan erityistoimia ympäristö- ja luonnonvara-alojen kehittämiseen alan liiketoiminnan saamiseksi vahvaan kasvuun. Viennissä hyödynnetään kansainvälisten ilmastotavoitteiden paine uusiutuvan energian investointituotteissa ja palveluissa.
- Avoimille työmarkkinoille työllistymistä tehostetaan. Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteitä aikaistetaan niin, että niitä tarjotaan kaikille viimeistään vuoden kuluessa työttömyyden alkamisesta. Palveluja ja koulutusta kohdistetaan asiakaslähtöisesti ja vaikuttavuuden perusteella nuorten nopeaan työllistymiseen ja pitkäaikais-työttömyyden kääntämiseksi laskuun. Yksityisten työvoimapalveluiden mahdollisuuksia rakenteellisen työttömyyden alentamisessa vahvistetaan. Käynnistetään laajamittainen kokeiluhanke, jossa palvelujen tuottajilta hankitaan työllistymiseen tähtäviä palvelukokonaisuuksia
- Syrjäytymisvaarassa olevien pudokkaiden määrän minimoimiseksi valmistellaan ja toteutetaan erillinen ohjelma yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa
- Alueiden yhteistyötä tehostetaan tavoitteena toimiva, monikeskuksinen aluerakenne, jossa keskusalueet ja ympäröivät alueet verkostoituvat alueen elinkeinotoiminnan ja palvelujen kehittämiseksi. Vahvistetaan metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä kansantalouden vetureina valtion kanssa yhteisin sopimusmenettelyin
- Energiantuotannossa varmistetaan ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja tarpeet kohtuullisista hinnoista. Energiantuottajille mahdollistetaan vakaa kustannustehokkuutta edistävä toiminta

Sisältö

Tulevaisuuskatsauksen tausta ja tavoite	4
1 Keskeiset haasteet ja mahdollisuudet	5
2 Talouden uusiutumista vahvistavia tekijöitä kehitetään	6
3 Työvoiman saatavuus, osaaminen ja tuottavuuden kehittäminen varmistetaan	9
4 Alueiden kehittämistä vahvistetaan	11
5 Energian tuotannossa yhdistetään ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja tarpeet kohtuullisista kustannuksista	11
6 Parannetaan hallinnon toimivuutta ja politiikan vaikuttavuutta	13
Liite 1. Tulevaisuuskatsauksen taustaksi	14
1 Toimintaympäristön keskeiset muutokset	14
2 Elinkeinopolitiikalla uutta lisäarvoa	16
2.1 Elinkeinopolitiikka on pitkälti innovaatiopolitiikkaa	16
2.2 Keskeisiä kehitettäviä klustereita	20
3 Lisää tuloksellisuutta työmarkkinoille ja työelämään	23
3.1 Työvoiman saatavuuden parantaminen poistaa työvoiman vähenemisen aiheuttamia ongelmia	23
3.2 Työvoiman hyväkin osaamista voidaan merkittävästi parantaa	24
3.3 Henkilöstöjohtaminen ja työolot eivät ole koskaan liian hyvät	24
3.4 Rakenteiden kehittäminen edellyttää keskinäistä luottamusta	25
4 Aluekehitys on avainasemassa	25
5 Kohti kestäväää energiataloutta	25
6 TEM-konserni tehostaa toimintaansa	27
Liite 2. Keskeisiä strategisten hankkeiden aiheita	28

Tulevaisuuskatsauksen tausta ja tavoite

Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus on virkamiesvalmisteluna laadittu näkemys 2010-luvun haasteista ja toimenpiteistä. Esitetyillä toimenpiteillä hallinnonalan tarkoituksena on vastata haasteisiin siten, että väestön hyvinvointi sekä talouden kestävä kilpailukyky paranevat.

Ministeriöt laativat tulevaisuuskatsaukset valtioneuvoston kanslian pyynnöstä. Menettelyn tavoitteena on lisätä avoimuutta seuraavan hallitusohjelman valmisteluun. TEM:n tulevaisuuskatsauksen johtavana ajatuksena on, että Suomella on hyvät mahdollisuudet parantaa kansantalouden kilpailukykyä ja edistää väestön hyvinvointia.

Työ- ja elinkeinoministeriön konsernistrategiassa todetaan seuraavasti:

- TEM-konserni on suomalaisen työ- ja elinkeinoelämän toimintaympäristön rakentaja. Konsernin tärkeimpänä tavoitteena on kestäväällä pohjalla oleva korkea työllisyys. Tavoitteeseen pääsemiseksi konserni edistää tuottavuutta, osaamista sekä talouden ja alueiden kansainvälistä kilpailukykyä. Vuoden 2015 tahtotila eli visio on, että Suomen ja Euroopan kilpailukyky, työllisyys ja hyvinvointi ovat maailman kärkiluokkaa.
- TEM-konserni huolehtii työ- ja työhyödykemarkkinoiden toimivuudesta, työelämän pelisääntöjen kehittämisestä sekä suotuisten toiminta- ja kehittämisedellytysten luomisesta niin yrityksille kuin työntekijöillekin. Tasapainoinen aluekehitys, tasa-arvo ja kestävä kehitys ovat läpileikkaavia tavoitteita.
- Päämääränä on, että Suomi kehittyi jatkuvasti kiinnostavana ja dynaamisena toimintaympäristönä sekä suomalaisille että ulkomaisille yrityksille. Keskeistä on uudistuminen ja tuottavuuden parantaminen niin yrityksissä kuin hallinnossakin. Tehokas ja toimiva julkinen hallinto on tärkeä kilpailutekijä globaalissa taloudessa.
- TEM-konserni on globaali toimija. EU:n kilpailukykyyn se vaikuttaa edistämällä sisämarkkinoiden avoimuutta sekä EU:n taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen koheesio politiikan tehokkuutta.
- TEM-konserni tukee omalla toiminnallaan suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittymistä. Tavoitteena on, että kansalaisten ja yritysten sähköinen asiointi kattaa vuoteen 2013 mennessä kaikki keskeiset palvelut.

1 Keskeiset haasteet ja mahdollisuudet

Maa- ja maailmanlaajuisen taloudellisen toimintaympäristön muutos ja väestön ikääntyminen ovat keskeiset ja voimistuvat haasteet Suomen taloudelliselle kilpailukyvyllle. Edessä on kilpajuoksu riittävän kasvun aikaansaamiseksi, jotta voidaan säilyttää totuttu, yhteinen hyvinvoinnin perusta. Keskeiset toimenpiteet on kohdistettava talouden uusiutumiseen ja työllisyyden kasvattamiseen.

Suomella on kuitenkin erinomainen tilaisuus tehdä haasteista mahdollisuuksia, koska

- koulutustaso nousee vahvasti, valmiudet ylläpitää ja kehittää osaamista paranevat ja laaja yrittäjäyys on vasta lähdössä kasvuun
- yritysten toimintaympäristöä voidaan vielä kehittää
- johtamisosaamisessa on tapahtunut merkittävää parannusta, mutta esimerkiksi aineettoman pääoman hyödyntämiseen keskittyvässä johtamisessa on vielä paljon saavutettavaa
- korkeakoulurakenteessa sekä tutkimuksen painotuksissa on runsaasti tehostamismahdollisuuksia
- innovaatiojärjestelmä ja siihen kuuluva strateginen perustutkimus seuraa aikaansa sekä ennakoii kehitystä ja sitä voidaan ohjata tavoitteita entistäkin paremmin tukevaksi
- tutkimustoimintaa ja analysoitavaa tietoa ylipäättäen on mahdollista hyödyntää elinkeino-toiminnassa nykyistä enemmän
- yksityisten riskirahoittajien määrä ja osaaminen on hyvässä kasvussa
- ulkomaisten investointien houkuttelemisessa Suomeen on vielä paljon tehtävää
- Suomen turvallisuus, vakaus, vakiintuneet työmarkkinasuhteet ja geopoliittinen asema tarjoavat houkuttelevan ympäristön yritysille
- uuden teknologian eturintamassa on paljon osaamista ja sen käytössä paljon potentiaalia, jota hyödyntämällä Suomi voidaan nostaa älyteollisuuden kärkiosaajien joukkoon
- meillä on vahvaa osaamista monilla teollisuuden aloilla. Kun nämä alat hyödyntävät uusien teknologioiden saavutuksia kytkien niitä mahdollisesti myös palvelutuotantoon, on mahdollista synnyttää uudenlaista taloudellista toimeliaisuutta
- Suomessa on joukko keskisuuria ja suuria yrityksiä, jotka teknologiaosaamisellaan yltyvät ilmastonmuutoksen torjunnan, muun ympäristönsuojelun ja luonnonvarojen käytön tehostamisen eturintamaan

- palvelusektori on voinut hyödyntää vasta vähän aikaa julkisia innovaatiopalveluja
- kilpailua voidaan vielä lisätä etenkin palveluissa, kaupassa ja rakentamisessa
- kunnolla käyntiin lähtiessään Barentsin ja muiden pohjoisten alueiden hyödyntäminen tarjoaa merkittäviä taloudellisia mahdollisuuksia koko maalle ja erityisesti Pohjois-Suomelle.

2 Talouden uusiutumista vahvistavia tekijöitä kehitetään

Suomen innovaatiojärjestelmä kuuluu maailman parhaisiin. Eduskunnan hyväksymä tuore kansallinen innovaatiostrategia on muutosstrategia, joka tähtää muun muassa innovaatiopolitiikan laajalaistamiseen ja kysyntä- ja käyttäjälähtöisyyden lisäämiseen. Tehtyjen arviointien mukaan on lisäksi eräitä muitakin osa-alueita, joilla järjestelmää voitaisiin merkittävästikin parantaa.

Haasteita liittyy muun muassa kasvuyritysten vähäiseen määrään ja innovaatiojärjestelmän vähäiseen kansainvälistymisasteeseen. Myös yksityisen riskisijoitustoiminnan jälkeenyys on tosi-asia. Yritystoiminnan aloituskynnys on liian korkea. Digitaalisuuden tehokkaassa hyödyntämisessä monet maat ovat saavuttaneet ja ohittaneetkin Suomen. Vientimme perustuu suhteellisen kapeisiin elinkeinorakenteen kärkiin, mikä näkyy mm. poikkeuksellisen voimakkaina suhdanneheilahteluina.

Toimia innovaatioympäristön kehittämiseksi:

Tuottavuuden, kasvun ja edelläkävijyyden edistäminen:

- Säilytetään kansallinen t&k&i-rahoitus neljän prosentin tasolla bkt:sta, mistä julkisen rahoituksen osuus olisi kolmannes eli 1,3 %.
- Jatketaan kansallisen innovaatiostrategian toteuttamista tavoitteena kansantalouden tuottavuuden kasvu ja edelläkävijäaseman tavoittelu. Strategian mukaisesti tuottavuuden kasvua tavoitellaan varsinkin ulottamalla innovaatiotoimintaa nykyistä laaja-alaisemmin yksityiselle ja julkiselle sektorille, muun muassa palveluihin ja ei-teknologiseen kehittämiseen.
- Vahvistetaan elinkeinopolitiikan tietopohjaa ja siihen liittyvää tutkimus- ja selvitystyötä.

Innovaatioympäristön kehittäminen ja kansainvälistäminen

- Yksinkertaistetaan ja selkiytetään innovaatiojärjestelmän rakenteita ottamalla huomioon arviointien ja selvitysten suosituksia. TEM-konsernin organisaatioiden yhteistyötä yrityskehityspalveluiden tarjonnassa lisätään yritysasiakkuusstrategian periaatteiden mukaisesti. Erityisesti kiinnitetään huomiota nopeaan kasvuun tähtäävän yritystoiminnan lisäämiseen ja innovaatiojärjestelmän kansainvälistymiseen kehittämällä laaja-alaisesti rahoitusta, johtamista ja uusia toimintatapoja.
- Tuetaan yritysten kytkeytymistä ylikansallisiin arvoverkostoihin. Hyödynnetään Suomessa toimivia monikansallisia veturiyrityksiä.
- FinNode-innovaatioverkoston rakentamista jatketaan Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisten toimijoiden yhteistyön tiivistämiseksi sekä suomalaisten ja kansainvälisten osaajien yhdistämiseksi kaikkien kiinnostavimmilla nousevan talouden ja innovaatiotoiminnan alueilla

- Edistetään yritysten innovaatiotoiminnan laajentamista ottamalla käyttöön suoria t&k&i -tukia täydentävä yleinen verokannustin, joka kattaisi kaikki toimialat.
- Lisätään innovaatioiden ja uusien toimintatapojen synnyttämisen dynamiikkaa. Riskinottoa ja kokeilevuutta lisätään innovaatiopolitiikan julkisten tukien kohdentamisessa tavoitteena globaali kaupallinen menestyminen. Kokeileminen edellyttää valintojen tekemistä.
- Edistetään aineettoman pääoman suojaamista, hyödyntämistä ja johtamista.

Kansallisen osaamisperustan kehittäminen elinkeino- ja innovaatiopolitiikan näkökulmasta:

- Vahvistetaan tutkimustoiminnan kysyntälähtöisyyttä ja tutkimustulosten hyödyntämistä edistäviä prosesseja.
- Vahvistetaan EU-tutkimusyhteistyön kansallista koordinaatiota ja selkiytetään EU-tutkimusyhteistyön tavoitteet. Yhteistyötä toteutetaan kansallisista sekä EU-tason kilpailunäkökohdista lähtien.
- Arvioidaan SHOK-mallin kykyä uudistaa kansallisia vahvuusaloja ja kehitetään mallin toimintaa.

Innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden parantaminen:

- Innovaatiopolitiikan vaikuttavuutta parannetaan kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelman toteutuksen avulla sekä uudistamalla innovaatiopolitiikan kokeilevuutta tavoitteena nykyistä suurempi määrä radikaaleja innovaatioita.
- Julkisten hankintojen menettelytapoja uudistetaan tavoitteena kansantalouden innovatiivisuuden lisääminen.
- Hyödynnetään suomalaista osaamista globaalien yhteiskunnallisten haasteisiin vastaamisessa. Valitaan edelläkävijämarkkinoita, joita johdetaan ja edistetään systemaattisesti yli hallintorajojen. Asetetaan tavoitteeksi toteuttaa vuoteen 2015 mennessä viisi prosenttia julkisista hankinnoista innovaatioita edistävällä tavalla. Julkisten palvelujen innovaatioita edistetään erityisesti yksityisen ja julkisen sektorin välistä kumppanuutta vahvistamalla. Sääntelyn innovaatioita edistävää käyttöä lisätään. Julkisen tiedon käyttöä helpottamalla lisätään käyttäjien omaa innovaatiotoimintaa.
- Työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa luodaan malleja ja menettelytapoja, joiden avulla yksilöiden ja työyhteisöjen luovuuspotentiaalia saadaan paremmin hyödynnettyä.
- Uudistetaan kuluttajapolitiikkaa käynnistämällä kuluttajansuojalain kokonaisuudistus, tehostamalla kuluttajien oikeuksien toteuttamista tukevaa viranomaistoimintaa sekä edistämällä EU tasolla ratkaisuja, joissa huomioidaan paremmin sähköistyvä kaupankäynnin toimintaympäristö.
- Vahvistetaan kilpailuvalvontaa ja jatketaan rakenteellisia ratkaisuja julkisen elinkeinotoiminnan aiheuttamien kilpailun vääristymien poistamiseksi.

Toimia elinkeinopolitiikan vahvistamiseksi:

Yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistäminen:

- Vahvistetaan kasvurahoituspolitiikan ohjausta perustamalla TEM:n ohjausryhmä, jonka tehtävänä on huolehtia kasvuyrityspolitiikan ja muun elinkeinopolitiikan tavoitteiden yhteensovittamisesta, valmistella ja seurata kasvurahoituksen toimintalinjauksia ja koordinoita julkisten kasvurahoittajien omistaja- ja tulosohtoa. Uudistetaan myös kasvuyrityksille suunnattuja yrityspalveluja ja kasvun taloudellisia kannusteita niin, että ne rohkaisevat kasvuun ja suurempaan riskinottoon.
- Lainsäädäntöä ja sopimustoiminnan edellytyksiä kehittämällä huolehditaan Suomessa toimivien yritysten tasapuolisista toimintaedellytyksistä.
- Kehitetään yritysten säädösympäristöä ja vähennetään yritysten hallinnollista taakkaa. Yksinkertaistetaan yritysten raportointivelvollisuutta viranomaisille tietojärjestelmiä kehittämällä.
- Lisätään ennakoitiosuamista ja sen hyödyntämistä elinkeinoelämän menestymisedellytysten parantamiseksi.
- Tuetaan yritysten uusiutumista esim. koulutuksen keinoin. Naisyrityttä edistetään myös edistämällä pääomasijoitusten käytettävyyttä erityisesti palveluyritysten syntymiseksi.
- Luodaan edellytykset yhteiskunnallisten yritysten toimintamallin käyttöönottamiseen.
- Julkisten elinkeinotukien tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta parannetaan.

Toimia viennin ja kansainvälistymisen edistämiseksi:

- Toteutetaan yritysten kansainvälistymisstrategiassa esitetyt toimet. Kehitetään uusia kansainvälistymisen edistämisen instrumentteja ja haetaan uusia markkinoita
- Suomen houkuttelevuutta investointien ja osaavan työvoiman kohdemaana vahvistetaan tavoitteellisesti
- Vahvistetaan elinkeinopolitiikan ja kehitysyhteistyöpolitiikan yhteyttä.

Toimia elinkeinopolitiikan kehittämiseksi alueilla:

- Luodaan pitkäjänteinen alueellisia innovaatiokeskittymiä tukeva politiikkakokonaisuus ja rationalisoidaan alueilla innovaatiotoimintaa tukevaa julkista palvelutarjontaa.
- Osaamiskeskusohjelmaa kehitetään kokoamaan eri puolille maata sijoittuvaa osaamista verkottuneiksi osaamisyhteisöiksi sekä tukemaan kaupunkiseutujen kehittymistä innovaatiotoiminnan solmukohdiksi.
- Vahvistetaan seudullisten yrityspalvelujen yhteistyötä, osaamista uusista yrittäjyyden ja työn muodoista sekä valmiuksia vastata yleistuviin yritysten rakennemuutostilanteisiin.

- Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista tarkistetaan.

Perinteiset teollisuudenalat uudistuvat hitaasti, ja erityisesti osaamista vaativien palvelualojen vahvistuminen on hidasta. Energian, erityisesti öljyn hinnan kallistuminen voi muuttaa toimialojen toimintaedellytyksiä hyvin nopeasti. Yritystoiminta julkisten palveluiden tuottamisessa on riittämättömästi, ja kilpailun paine tehostamiseen sekä kehittämiseen on vähäistä. Julkisten palveluiden, erityisesti terveys- ja hyvinvointipalveluiden, tuotannossa hyödynnetään heikosti uusia innovatiivisia toimintatapoja. Suuret investointituet ja kansainvälinen protektionismi häiritsevät toimivaa kilpailua markkinoilla ja hidastavat tervettä rakennemuutosta.

Panostetaan erityisesti globaalien arvoverkkojen kehittämiseen seuraavilla toimilla:

- Käynnistetään uusi strateginen ohjelma jatkamaan jo käynnissä olevaa metsäalan uudistumista ja alan kilpailukyyn parantamista
- Käynnistetään materiaali- ja biotaloushanke, jonka tavoitteena on nostaa Suomi johtavaksi luonnonvarojen ja materiaalien kestävä, taloudellisen ja innovatiivisen hyödyntämisen maaksi
- Käynnistetään vihreän kasvun ohjelma, jolla yhteistyössä alan muiden toimijoiden kanssa Suomeen luodaan ympäristö- ja energia-alojen vahva, työllistävä ja kansainvälinen arvontuontiverkko.
- Laaditaan ministeriöiden, tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyönä ohjelma, jolla viestinnän ja tietotekniikan avulla vastataan ympäristö- ja ilmasto-asteisiin osana kestävä kehitystä
- Jatketaan luovan talouden toimivuuden edistämistä hankemuodossa niin, että työssä huomioidaan tiede-, taide- ja kulttuurialojen ohella laajemminkin luovuuden ja elämysten sekä innovatiivisuuden edistäminen ja luovan osaamisen hyödyntäminen elinkeino- ja työelämässä
- Kehitetään hankemuodossa hyvinvointialojen tehokkuutta ja tuottavuutta erityisesti palvelujen tuotantorakennetta monipuolistamalla. Sukupuolisegregaation lieventämisen jatkaminen hoitoalalla on tärkeää, kuten muillakin sukupuolen mukaan eriytyneillä aloilla.
- Laaditaan matkailun strateginen ohjelma vuosille 2011–2015. Matkailuelinkeinon ja julkisen sektorin kumppanuuteen perustuvan matkailun strategisen ohjelman tavoitteena olisi ennakoita ja seurata matkailualan kehitystä, koordinoita matkailuelinkeinon ja matkailutoimialan toimintaedellytyksiä ja tehdä tarvittaessa uusia aloitteita matkailuelinkeinon kehittämiseksi Suomessa. Ohjelma koordinoisi myös Suomen kansallisessa mat-

3 Työvoiman saatavuus, osaaminen ja tuottavuuden kehittäminen varmistetaan

Suuri osa Suomen kasvusta on tuottavuuden kasvun lisäksi perustunut työvoiman määrän lisääntymiseen. Tätä mahdollisuutta ei ole enää käytettävissä ellei työllisyysaste nouse kaikissa ikäluokissa ja työvoiman maahanmuutto voimakkaasti kasva. Ilman merkittävää tuottavuuden lisäystä julkisen sektorin palvelut kasvattavat työvoimatarvettaan. Lisäksi työvoimasta syntyy kilpailukyvyyn kannalta haitallista kilpailua julkisen sektorin ja tuottavuuden kasvua aikaansaavan avoimen sektorin välille. Työvoiman saatavuutta vaikeuttavat tuotannon rakennemuutosten nopeus ja puutteet työpaikoilla tarvittavassa osaamisessa. Työvoimavarat ovat vajaakäytössä. Työttömyysjaksojen pitkittyminen heikentää avoimille työmarkkinoille työllistymisen todennäköisyyttä.

Parannetaan työvoiman saatavuutta:

- Aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden tarjoamista aikaistetaan niin, että niitä tarjotaan kaikille viimeistään vuoden kuluessa. Työvoimapolitiikan määrärahoja lisätään vastaavasti.
- Työvoiman kohtaantoa parannetaan mm. lisäämällä CV-netin käyttöä työvoimapalveluissa.
- Työnhakijoille tarjotaan työpaikkoja koko maan alueelta ja kannustetaan liikkuvuuteen.
- Nivelletään julkiset työvoimapalvelut ja yrityspalvelut nykyistä paremmin yhteen. Uudistuksen tavoitteena on, että säännöksissä ja viranomaiskäytännössä otetaan nykyistä joustavammin huomioon henkilö- ja yritysasiakkaiden yksilölliset palvelutarpeet ja toimintaympäristön muutokset. Tämän mukaisesti valmistellaan esitys, jossa työvoimapalveluja ja yrityspalveluja koskevat säädökset kootaan yhteen lakiin ja määrärahoja kootaan yhteen. TE-toimistojen ja työttömyysetuuden maksajien (Kelan ja työttömyyskassojen) työnjakoa selkiinnetään tavoitteena vähentää TE-toimiston lausunnonantotehtäviä sekä työttömyysetuuden maksamiseen ja käytön valvontaan liittyviä tehtäviä.
- Tehostetaan avoimille työmarkkinoille työllistymistä lisäämällä yritysysteistyötä ja painottamalla resurssien käyttöä laadukkaaseen koulutukseen. Työvoimapalveluja ja koulutusta kohdistetaan asiakaslähtöisesti ja vaikuttavuuden perusteella nuorten nopeaan työllistymiseen ja pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseksi ja kääntämiseksi laskuun
- Vahvistetaan yksityisten palvelun tuottajien roolia rakenteellista työttömyyttä alentavien palvelujen tuottamisessa. Käynnistetään laajamittainen kokeiluhanke, jossa palvelujen tuottajilta hankitaan työllistymiseen tähtäviä palvelukokonaisuuksia. Kokeiluhankkeessa TE-toimiston ja työttömän yhteistyössä tekemän työllistymissuunnitelman jälkeen vastuu työnhakijan palveluprosessin toteuttamisesta siirretään kokonaisuudessaan palvelutuottajalle. Palvelut hankitaan niiden tuloksellisuuden perusteella.
- Sähköisen asioinnin käyttöä lisätään merkittävästi kaikissa sille soveltuvissa palveluissa. Verkkoyhteisöjä aletaan hyödyntää työvoimapalvelujen tarjoamisessa, kehittämisessä ja markkinoinnissa.
- Edistetään työelämän sekä työ- ja elinkeinohallinnon tarjoamien palveluiden yhdenvertaisuutta kannustamalla ja ohjeistamalla TEM-konsernin organisaatioita tekemään ja toteuttamaan oman toimialansa tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmia
- Lisätään työelämän toimijoiden tietoisuutta ja valmiuksia edistää tasa-arvoista ja yhdenvertaista kohtelua mm. EU-rahoituksella toteutettavien tiedotushankkeiden turvin.
- Selvitetään mahdollisuudet tarjota pitkäkestoisia tuettuja työmahdollisuuksia niille heikossa työmarkkina- asemassa oleville työttömille, joilla ei ole edellytyksiä julkisten työvoimapalvelujen avulla työllistyä avoimille työmarkkinoille. Selvitetään yhdessä muiden viranomaisten kanssa, mikä taho järjestää niiden asiakkaiden palvelut, joilla ei ole realistista mahdollisuutta työllistyä pitkäkestoisenaan palvelukokonaisuuden jälkeen edes tuetusti ja joiden palvelutarpeet ovat pääosin muita kuin julkisia työvoimapalveluja

- Selvitetään ja valmistellaan toimet pudokkaiden määrän minimoimiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.
- Tehostetaan ja tuetaan maahanmuuton suuntautumista työmarkkinoille osana työvoima- ja yrityspolitiikkaa. Kansainvälistä työnvälitystä vahvistetaan EU/ETA-alueen ulkopuolisiin rekrytointeihin.
- Maahanmuuttajien yrittäjyyttä tuetaan.
- Tarkistetaan ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen sääntelyn ja työehtojen noudattamisen valvontaa koskevan lainsäädännön ja menettelyjen ajantasaisuus.
- Arvioidaan vuoden 2008 alusta toteutetun maahanmuuttohallinnon rakenneuudistuksen toimivuus.

Työmarkkinoilla vahvat, nopeat muutokset ovat tulleet jäädäkseen. Työmarkkinoiden toiminnalle on erityisen tärkeää, että työpaikasta toiseen ja tehtävästä toiseen siirtyminen tapahtuu mahdollisimman nopeasti. Tuottavuuden jatkuva nostaminen on työmarkkinoilla kaikkien etu.

Kohotetaan työvoiman osaamista seuraavilla toimilla:

- Sisällytetään elinikäisen oppimisen strategiaan tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelut
- On tarpeen kehittää erityisesti pk-yrityksille soveltuvia osaamisen kehittämisen malleja. Aikuiskoulutuksen tulee perustua yritysten osaamistarpeiden kartoitukseen ja analysointiin. Tärkeää on myös parantaa eri tavoin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista
- TEM:n ja OKM:n on katsottava koulutustarjonnan kokonaisuutta työ- ja elinkeinopoliittisesta näkökulmasta ja ottaa huomioon myös alueelliset ja alakohtaiset koulutustarpeet
- Kiinnitetään erityistä huomiota myös työssä olevien kouluttautumismahdollisuuksiin työelämän vaatimusten muuttuessa. Tämä edellyttää muun muassa opintovapaajärjestelmän uudelleen arviointia ja kehittämistä vastaamaan paremmin monimuotoistuneen työelämän tarpeita ja koulutusjärjestelmissä toteutettuja muutoksia

Työurien pidentäminen ja tuottavuuden nostaminen edellyttävät työelämän laadun parantamista. Tuottavuutta kehittävien hyvien työelämän toimintatapojen ja mallien leviäminen työyhteisöihin on hidasta.

Edistetään henkilöstöjohtamisen ja työelämän laadun kehittämistä seuraavilla toimilla:

- Tuetaan työorganisaatioita työolojen kehittämisessä niin, että hyviä toimintatapoja kehittäviä malleja omakutaan yhä nopeammin ja kattavammin. Työolosuhteiden kehittämisen on oltava osa työorganisaation strategista johtamista. Lisätään työorganisaatioiden kehittämistä tukevien julkisten toimijoiden välistä yhteistyötä
- Tietoa työelämän laadusta ja tuottavuudesta levitetään työorganisaatioihin. Kestävän tuloksellisuuden edistäminen tarkoittaa tuottavuuden ja työolojen samanaikaista kehittämistä työpaikoilla. Aineellisen pääoman rinnalla aineeton pääoma on yhä suuremmassa roolissa, ja siinä työntekijän osaaminen on työyhteisön yhä tärkeämpi tuotannontekijä
- Kiinnitetään huomiota koko henkilöstön ammatilliseen osaamiseen ja työssä pysymiseen. Tämä luo edellytyksiä työpaikkatasoiselle sopimiselle sekä tuottavuuden ja henkilöstön hyvinvoinnin yhtäaikaistulle edistämiseksi. Myös johtamisessa on tiedostettava työvoiman ikääntymisen ja monikulttuurisuuden sekä monikielisyysden aiheuttamat uudet tarpeet.

Jatketaan työmarkkinoiden kolmikantaista kehittämistä seuraavilla toimilla:

- Kehitetään työelämän sääntelyä työmarkkinoiden paremman toimivuuden varmistamiseksi siten, että turvataan sekä eri työntekijäryhmien asema että yritysten kilpailukyky työvoiman käyttötapojen moninaistuesssa.
- Kehitettäessä paikallisen sopimisen järjestelmiä huolehditaan siitä, että kyetään ottamaan huomioon eri henki-

löstöryhmien neuvotteluasema suhteessa työnantajaan ja yhdenvertaisuuden toteutuminen työntekijöiden kesken.

- Käynnistetään keskusjärjestöjen esityksen mukaisesti valmistelu sopimustoimintaa ja työrauhaa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Toimeksiannosta ja valmistelutyön aikataulusta sovitaan kolmikantaisesti lokakuun 2010 loppuun mennessä.
- Arvioidaan kokonaisvaltaisesti erilaisten vapaajärjestelyjen (perhevapaat, opintovapaat, vuorotteluvapaat) vaikutuksia työurien pituuteen.

4 Alueiden kehittämistä vahvistetaan

Väestön ikääntyminen ja lisääntyvä eläkkeelle siirtyminen vähentävät useimpien alueiden työvoimaresursseja 2010-luvulla. Kehitys voimistaa alueiden erilaistumista, mikä asettaa uusia haasteita ja edellyttää aluepolitiikan monipuolistamista ja kohdentamista alueiden tarpeiden mukaan. Suurten kaupunkikeskusten ulkopuolella on kasvava määrä haasteellisia alueita, joiden elinkeinotoiminnan kehittäminen ja palvelujen turvaaminen vaativat erityistoimenpiteitä.

Aluekehittämisstrategian tavoitteista toteutetaan seuraavin toimin:

- Hyödynnetään entistä tehokkaammin maakuntaohjelmissa ja aluekehittämisstrategiassa linjattu alueiden potentiaali, vahvuudet ja mahdollisuudet. Lisätään yhteistyötä maakuntien keskus- ja reuna-alueiden välillä.
- Tehostetaan alueiden yhteistyötä tavoitteena toimiva, monikeskuksinen aluerakenne, jossa keskusalueet ja ympäröivät alueet verkostoituvat alueen elinkeinotoiminnan ja palvelujen kehittämiseksi.
- Vahvistetaan metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä kansantalouden vetureina valtion kanssa yhteisin sopimusmenettelyin.
- Seutukaupunkeja ja ympäröivää maaseutua vahvistetaan kehittämällä niiden elinkeinotoimintaa, osaamispe- rustaa sekä palvelurakennetta.
- Tuetaan erityistoimin alueiden luonnonvarojen (mineraalit, uusiutuva energia, muut), hyödyntämistä edistä- mällä yritystoimintaa ja koulutusta sekä luomalla riittävä infrastruktuuri tehokkaalle tuotannolle. Maakunta- ohjelmiin sisällytetään alueelliset energia- ja luonnonvarastrategiat.
- Kehitetään ja vahvistetaan edelleen aluekehittämisjärjestelmää keskushallinnon ja maakunnan liittojen yhteis- työnä. Kansallisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan toteuttaminen integroidaan yhdeksi tehokkaaksi järjes- telmäksi.
- Edistetään valtion, maakunnan liittojen ja suurten kaupunkiseutujen toimijoiden välisiä sopimuksia siitä, mi- ten niitä kehitetään kansainvälisesti kilpailukykyisinä innovaatioekosysteemeinä.
- Suunnataan osaamiskeskusohjelman arvoverkko toimintaa tukemaan eri alueilla toimivia verkostoituneita in- novaatioyhteisöjä. Lisätään Oske-ohjelman ja FinNode-verkoston yhteistyötä.

5 Energian tuotannossa yhdistetään ilmastotavoitteiden saavuttami- nen ja tarpeet kohtuullisista kustannuksista

Euroopan unionissa jo sovitut ja aikaa myöten kiristyvät kunnianhimoiset ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet ohjaavat voimakkaasti myös Suomen ilmasto- ja energiapolitiikan valmistelua ja toimeenpanoa 2010-luvulla. Keskeisiä kansallisia tavoitteita ovat uusiutuvan energi- an lisääminen, energian säästö, päästökaupan ulkopuolisten alojen päästöjen vähentäminen sekä

energiamarkkinoiden ja energiateknologian kehittäminen. Uusiutuvan energian tuotannon moninkertaistaminen on erittäin vaativa tehtävä ja sillä on huomattavat vaikutukset energian tuotannon rakenteisiin, energian hintaan ja polttoainemarkkinoihin. Lisäksi uusiutuvan energian tavoitteilla on selvät heijastukset koko kansantalouteen ja aluetalouksiin. Osa taloudellisista vaikutuksista on positiivisia, osa taas negatiivisia. Metsäpohjaisen bioenergian käytön huomattava lisääminen edellyttää hyvin toimivia polttoaineen korjuuketjuja ja markkinoita, joiden kehittäminen on keskeistä tulevina vuosina. Uuden energiateknologian kehittämisen on oltava jatkossakin keskeinen painopistealue, jotta tulevaisuuden haasteisiin voidaan vastata kansantalouden kilpailukykyä menettämättä.

Suomessa EU:n päästökauppajärjestelmä kattaa puolet kasvihuonekaasupäästöistä ja koko EU:ssa yli 40 prosenttia kasvihuonekaasupäästöistä. Vuodesta 2013 eteenpäin EU:n päästökauppasektorin päästötavoitteet ja päästöoikeuksien jakoperiaatteet päätetään EU- tasolla. Suomen tavoitteena on, että päästökaupan vähennystavoitteissa ja päästöoikeuksien jakosäännöt otetaan huomioon kansainvälisessä kilpailussa olevan energia-intensiivisen teollisuuden kilpailukyky.

Turvataan kohtuuhintaisen energian riittävyys:

- Pannaan toimeen ydinvoimainvestointien edellyttämät toimet, kuten eduskunnan ydinvoimaponsien toimeenpano (ydinvastuun laajentaminen, ydinjätehuollon järjestäminen, suomalaisen työvoiman ja osaamisen varmistaminen ja uusiutuvan edistäminen).
- Varmistetaan turpeen energiakäytön kilpailukyky fossiilisiin polttoaineisiin verrattuna.
- Turvataan sähköntuotannon tehoreservijärjestelmän jatkaminen (päätökset vuonna 2010) ja kehittäminen.
- Toteutetaan uusiutuvaan energiaan liittyvä toimenpidekokonaisuus.

Uusiutuvan energian tavoitteiden saavuttaminen ja energiatehokkuutta koskevat toimet:

- Varmistetaan uusiutuvaan energiaan liittyvä tukirahoitus osana vuotuisia budjetteja sisältäen puun energiankäytön ja tuulivoiman sekä biokaasun käytön lisäämisen sekä kivihiilenkäytön vähentämisen erityisesti sähkön ja lämmön yhteistuotannossa.
- Varmistetaan EU:n osarahoittamien biojalostamoiden ja/tai hiilen talteenottolaitosten investoinnit
- Toteutetaan velvoittavan uusiutuvan energian lisäämispolun seuranta vuoteen 2020 saakka.
- Huolehditaan energiatehokkuuden edistämistä koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen toimeenpanosta sekä vaikutetaan EU:n energiatehokkuustyöhön.

Energiamarkkinoita koskevat toimet:

- Pannaan toimeen 3. energiasisämarkkinoita koskeva säädöspaketti, merkittävimpänä kokonaisuutena kanta-verkkoyhtiön omistuksen uudelleenjärjestelyt. Samoin toteutetaan mm. esitys Energiamarkkinavirastoa koskevista muutoksista, sähkön ja maakaasun siirtoverkkojen määritelmät sekä sähkön ja maakaasun jakelua, myyntiä ja kuluttajansuojaa koskevan sääntelyn muutokset.

Päästökauppa ja kasvihuonekaasupäästöt:

- Vaikutetaan erityisesti EU:n linjauksiin koskien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä pitkällä aikavälillä ja olemassa olevien tavoitteiden tiukentamista. Mikäli EU päättää tiukentaa tavoitettaan vähentää kasvihuonekaasupäästöjä yli sovittun 20 %, energiapoliittinen toimenpidekokonaisuus tulee uusiksi.
- Huolehditaan päästökauppalainsäädännön ajan tasalla pitämisestä.
- Vaikutetaan päästöoikeuksien jakoa ja muuta päästökaupan toimeenpanoa koskeviin EU:n harmonisointeihin päästökauppasääntöihin.
- Selvitetään hiilivuotokysymysten merkitys Suomessa ja vaikutetaan asian käsittelyyn EU:ssa.

- Toteutetaan vuosia 2013 - 2020 koskevan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämispolun seuranta.

Energiavirasto ja TEM:

- Muutetaan Energiamarkkinaviraston ja Motiva OY:n työnjakoa ja vahvistetaan EMV:n asemaa energiatehokkuutta, uusiutuvan energian edistämistä ja energiatalouden seurantaan koskevissa kysymyksissä eli perustetaan niin sanottu energiavirasto. Energiatuet siirretään uuden teknologian osalta Tekesille ja tavanomaisen teknologian osalta jollekin erikoistuvalla ELY:lle
- Energiapolitiikan koordinaatio säilytetään TEM:ssä, jossa kehitetään pitkän aikavälin politiikkatoimien analyysivälineistöä.

6 Parannetaan hallinnon toimivuutta ja politiikan vaikuttavuutta

TEM:n hallinnonalan rakenteen kehittäminen perustuu säännöllisiin arviointeihin. Talouden rakenteen muutokseen vastaaminen ja myös tuottavuusohjelman toteuttaminen merkitsee sitä, että hallinnonalan rakennetta on uudistettava.

TEM:n hallinnonalan toimintatapojen parantamisessa keskeisiä osia ovat asiakkuudet ja tietohallinto. Tavoitteena on yhtenäistää hallinnonalan palveluja, poistaa päällekkäisyyksiä, parantaa palvelujen sisältöä ja sähköistää palveluja.

Hallinnon toimivuutta edistetään seuraavin toimin:

- Hallinnonalan alan rakennetta muutetaan arviointien perusteella.
- Aluehallintoa uudistetaan tehtyjen arviointien perusteella.
- Yrityssuomi.fi-sivusto kehitetään sähköisten palvelujen yritysportaaliksi ja Mol.fi osaksi kansalaisportaalia.
- Toteutetaan hallinnonalan palvelujen sähköistämissuunnitelmaan perustuvaa toimenpideohjelmaa.

Liite 1. Tulevaisuuskatsauksen taustaksi

1 Toimintaympäristön keskeiset muutokset

Työ- ja elinkeinoministeriön toimialalla maailmantalouden ja teknologian kehitys, ilmastopolitiikka, väestömuutokset ja talouskriisien seuraukset tuntuvat voimakkaina. Tieto, osaaminen, luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen sekä kyky ja halu uudistua ovat avaintekijöitä kansan- ja aluetalouden kestäväan kehitykseen. Keskeisiä yleisen toimintaympäristön muutoksia sekä niistä nousevia haasteita ja mahdollisuuksia ovat erityisesti seuraavat tekijät:

- **Maailmantalouden kasvun** painopiste on siirtymässä kehittyviin markkinoihin. Arvioidaan, että vuonna 2025 pelkästään Aasian kehittyvien maiden osuus maailman BKT:stä on yli 30 prosenttia, jolloin se ylittää EU-maiden osuuden (noin 20 prosenttia). Maailman väestömuutokset kehittyvillä alueilla ovat myös globaalitalouden kannalta merkittävä tekijä: väestön siirtyessä matalan tuottavuuden maatalousvaltaisilta alueilta kaupunkeihin, työikäisen väestön kasvaessa ja syntyvyyden alentuessa talouskasvu luo nopeasti lisääntyvää vaurautta. Satojen miljoonien uusien talouksien tulot nousevat kehittyneiden maiden tasolle ja maailman rikkaiden määrä moninkertaistuu. Samalla maailmantalouden osaamis-, innovaatio- ja pääomakapasiteetti kasvaa merkittävästi. Lähitulevaisuudessa enemmistö maailman tutkimus- ja kehittämishenkilöstöstä samoin kuin uusista innovaatioista on kehittyvissä talouksissa. Suomen sijainti suhteessa uusiin kuljetusväyliin ja osaamistaso antavat hyvät mahdollisuudet hyödyntää niin Aasian maiden talouden nousua kuin Venäjän taloudellista kehitystä. Investoinnit energia- ja vesinfrastruktuuriin tulevat olemaan valtavat. Suomen tulee myös kiinnittää huomiota taloudellista merkitystään lisääviin Afrikan ja Etelä-Amerikan maihin ja parantaa osaamistaan niiden kehityksestä ja markkinoista. Elinkeino- ja kehityspolitiikan yhteyden tiivistäminen avaa mahdollisuuksia molemminpuoliseen hyötymiseen.
- **Väestön ikääntyminen** Euroopassa hidastaa alueen talouskasvua. Kolme neljäsosaa talouden kasvusta on viime vuosikymmeninä perustunut tuottavuuden nousuun. Tuottavuuden nousu on viime vuosikymmeninä merkinnyt kolme neljäsosaa talouden kasvusta. Työikäisen väestön määrän vähetessä kaikki kasvu tulee tuottavuuden paranemisesta. Ilman tuottavuuden merkittävää nousua kasvu ja sen myötä kansantuotoksen jakovara pienenee. Suomessa väestönkasvu jatkaa väestön määrä ylittänee kuuden miljoonan tason 2040-luvun alussa, mutta työikäisten määrä kuitenkin vähenee vuoteen 2030 asti. Väestön ikääntyminen tulee ottaa huomioon yhteiskuntapoliittisissa toimissa, jotta työllisyysastetta voidaan nostaa kaikissa ikäluokissa. Myös maahanmuuton väestöllinen merkitys kasvaa, mutta siitä on Suomessa vaikea saada ratkaisua työvoimaongelmiin.
- **Raaka-aineiden**, ruoan, veden, kuitujen, biomassan, viljelykelpoisen maan, mineraalien ja energian kasvava kysyntä lisää niistä käytävää kilpailua maailmantaloudessa. Samalla niiden tehokkaan käytön osaaminen nousee merkittäväksi kilpailuvaltiksi. Raaka-aineiden hinnannousu myös lisää painetta uusien materiaalien kehittämiseksi sekä kasvattaa uusiomateriaalien hyödyntämistä koskevan osaamisen kysyntää.
- **Ilmastonmuutoksen** hillitsemisessä Suomi on sitoutunut EU:n ilmasto- ja energiapakettiin sisältyviin velvoitteisiin. Parantamalla energiatehokkuutta sekä lisäämällä ydinvoiman ja uusiutuvan energian käyttöä edetään kohti vähäpäästöistä energiantuotantoa.

Energiahintojen nousu, hiilidioksidipäästöjen rajoitukset sekä kilpailun koveneminen voivat alentaa kansantuotteen kasvua, mutta ne voidaan myös kehittää mahdollisuudeksi luoda uusi vihreämpi Eurooppa 2020 -talous. Kyky soveltaa korkeaa teknologista osaamista ympäristöä, energiaa ja raaka-aineita säästävissä ratkaisuissa tarjoaa hyvän perustan nostaa Suomi yhdeksi ilmasto- ja energiaosaamisen ja raaka-ainesäästämisen ratkaisujen kärkimaaksi. Tulevien markkinoiden volyymi tekee mahdolliseksi miljardien eurojen markkinat suhteellisen kapeillakin osaamisalueilla.

- Euroopan unionin uusi **kasvun ja työllisyyden strategia ”Eurooppa 2020”** kohdistuu kilpailukykyyn, tuottavuuteen ja kestäväan kasvuun. Strategia perustuu talouspolitiikkojen ja kestäväan talouden reunaehtojen noudattamisen tehokkaaseen koordinointiin. Strategian painopisteitä ovat tieto ja innovointi, kestävämpi talous, korkea työllisyys ja yhteiskunnallinen osallisuus. Eurooppalaiselta yritystoiminnalta halutaan panostusta kansainväliseen kasvuun ja tätä edistävästä toimintaympäristöstä tulee huolehtia. Erityistä huolta on kannettava työvoiman osaamisesta ja liikkuvuuden lisäämisestä. Suomi pitää tärkeänä, että yhdenmennyihin markkinoihin päästään kaikilla tavara- ja palvelukaupan osa-alueilla ja että Euroopan digitalisoitumista edistetään siirtymällä maakohtaisista yleiseurooppalaisiin ratkaisuihin.
- Finanssikriisin jälkeinen **talouden turbulenssi** jatkuu. Velkaongelman purku vie aikaa ja sen toimeenpanon sisältämät epävarmuudet ja epäonnistuminen riskien hallinnassa voivat heikentää euroalueen kasvumahdollisuuksia. Maailmantalouteen vahvasti vaikuttavat **riskit** pysyvät ja saattavat lisääntyäkin: raaka-aineiden hintojen voimakkaat heilahtelut, uuden finanssikriisin mahdollisuus, protektionismin lisääntyminen, ilmastopolitiikkaan liittyvät epävarmuudet, sotilaalliset konfliktit, uudet poliittiset blokit, terrorismi, kansalaisten tyytymättömyys taloutensa heikkenemiseen, luonnonkatastrofit, tuotannollisen toiminnan suuren mittakaavan onnettomuudet ja niin edelleen. Kyky sopeutua ja varautua ovat paitsi vakuutus myös kilpailuetu.
- **Turvallisuuden** (*security, safety*) merkitys yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla kasvaa. Uudet teknologiat, tietoyhteiskunnan kehittyminen, kansainvälistyminen ja väestön ikääntyminen lisäävät turvallisuuden tarvetta. Turvallisuuskulttuuria vahvistamalla tuetaan myös markkinoiden toimivuutta, uuden liiketoiminnan syntymistä ja Suomen houkuttelevuutta investointien kohdemaana.
- Seuraavan kymmenen vuoden aikana Suomen tuotantorakenteessa tapahtuu useiden prosenttien siirtymiä toimialojen välillä ja tuoteryhmien sisällä. Yli miljoonan henkilön työpaikka ja työtehtävät muuttuvat merkittävästi. Yritysten ja kansantalouden **ansaintatavat** muuttuvat. Etenkin matalan tuottavuuden tuotantoa siirtyy edelleen halvempien tuotantokustannusten ja suurempien markkinoiden alueille. Kaikessa tuotannossa suunta ei kuitenkaan ole sama, ja maailmantalouden osamarkkinoiden kehittyessä myös globaali työnjako eriytyy. Kehittyvien alueiden markkinoilla kehittyneiltä alueilta tulevien korkealaatuisten, mutta nykyistä edullisempien tuotteiden tarjonnalla on suuret kasvumahdollisuudet. Samalla kehittyvät markkinat tarjoavat omapohjaisesti suunniteltuja korkealuokkaisia tuotteita kehittyneille markkinoille. Sekä tuottajien että kuluttajien välinen yhteistoiminta saa uusia muotoja ja synnyttää nopeasti täysin uusia tuoteryhmiä ja toimialoja. Palveluliiketoiminnan osuus kasvaa, ja keskeiseen rooliin nousevat palvelutoiminnan suojamuodot, kuten tekijänoikeus, tavaramerkkisuoja ja mallioikeus. Kansantalouden kannalta on tärkeää kartoittaa uusia elinkeinoelämälle ja työntekijöille avautuvia ansainnan muotoja eri toimialoilla ja ottaa ne huomioon innovaatiopolitiikan

välineiden kehittämisessä. On oltava läsnä alueellisilla ja paikallisilla markkinoilla ja osattava niiden kehitykseen vaikuttava toimintaympäristö.

- Globaali kilpailu korostaa Suomessakin **alueiden ja paikallistason** merkitystä, mikä vaatii alueilta jatkuvasti uusiutuvaa vahvuuksien tunnistamista, visiota ja kehitysstrategiaa. Voimavarat on keskitettävä kansainvälisesti kasvukelpoisten yritysten tukemiseen. Kansallinen innovaatiojärjestelmä perustuu paitsi kansainvälisiin verkostoihin, myös vahvoihin alueellisiin keskuksiin. Erityishuomio on kiinnitettävä metropolialueeseen kansallisen kehityksen moottorina.
- **Tieto- ja viestintäteknologian** kehitys ja käyttöönotto nopeutuvat edelleen ja muokkaavat yritysten ja kuluttajien toimintaympäristöä, toimintamahdollisuuksia ja toimintatapoja. Digitalisoituminen tuo markkinoille uusia tavaroita ja palveluita, joiden käyttöönotto maailmanlaajuisesti on nopeaa. Ne voivat helposti heilauttaa perinteisiä yrityksiä ja tuotannonaloja, jotka eivät kykene uusiutumaan. Erityisen suuri merkitys tulee olemaan kyvyllä hallita ja hyödyntää tietoa ja käyttää IT-infrastruktuuria tehokkaasti elinkeinoelämän sisäisissä ja elinkeinoelämän ja kuluttajien välisissä toiminnoissa. Työntekijöiden osaamistasolla ja työyhteisön innovaatiokyvyllä on suuri merkitys tuloksenteolle. Kansalliset ja kansainväliset kehittämisverkostot ovat kasvava voimavara. Kansalaisten ja muidenkin käyttäjien mahdollisuus vaikuttaa tuotteiden ja palveluiden sisältöön kasvaa erilaisten käyttäjäyhteisöjen myötä. Tietoyhteiskuntakehityksessä mukana pysymiseksi ja täysimääräiseksi hyödyntämiseksi Suomi tarvitsee edelleen panostusta tieto- ja viestintäteknologian tutkimukseen, mutta myös vahvaa otetta sen soveltamiseen. Edessä ovat miljardien eurojen markkinamahdollisuudet tuotannon kapeillakin osa-alueilla. Julkisen hallinnon toimilla on suuri merkitys tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi.
- Samanaikaisesti kasvavat jo **uusien teknologioiden**, kuten bio- ja nanoteknologian, käyttömahdollisuudet. hyödykkeiden ja energian tuotannossa sekä terveyspalveluissa. Kulutushakuisuus käyttäytymisenä kasvaa ja yksi keskeinen piirre on elämishakuisuus.

2 Elinkeinopolitiikalla uutta lisäarvoa

Ilman kehittämispanoksia Suomen BKT-kasvu jää seuraavan kymmenen vuoden aikana korkeintaan keskimäärin 1,5 prosenttiin, mikä väistämättä merkitsee julkisten palveluiden ja sosiaaliturvan leikkauksia. Tuottavuuden kasvua vahvasti tukevilla muutoksilla kasvu voidaan saada nousemaan 2–2,5 prosenttiin.

2.1 Elinkeinopolitiikka on pitkälti innovaatiopolitiikkaa

Taloukasvun ja hyvinvoinnin lisääminen edellyttää kestävästi suunnattua **tuottavuuden parantamista** yrityksissä sekä julkis- ja muissa yhteisöissä. Menestyäkseen Suomen on oltava valituilla innovaatiotoiminnan osa-alueilla edelläkävijä maailmassa. Suomen on pystyttävä luomaan globaalisti merkittävää lisäarvoa ja houkuttelemaan maahan osaajia ja investoijia. Suomen tulee vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin kokonaisvaltaisella, johdonmukaisella ja hallintorajat ylittävällä politiikalla, joka ottaa laaja-alaisesti huomioon teknologiset ja ei-teknologiset osa-alueet. Luovuuteen kannustava asenneilmapiiri tukee innovatiivisuuden laaja-alaista kehitystä. Kansallinen innovaatiostrategia hahmottaa innovaatiopolitiikan muutoksen linjoja. Innovaatiostrategian kansainvälinen

arviointi viitoittaa suuntaviivoja innovaatiojärjestelmän kehittämiseksi. Elinkeinopolitiikan alueella innovaatiopolitiikan merkitys tulee yhä merkittävämmäksi..

Suomella on paljon osaamista **uuden teknologian kehittämisessä**. Tulevaisuutta rakentavat tieteen ja perinteisten alojen rajapinnoille syntyneet ja syntyvät uudet alat, erityisesti nanoteknologia, biotieteet ja sulautetut sovellukset sekä uudenlaiset tuotantoteknologiat. Keskinäisen verkottumisen kautta on mahdollista erikoistua siten, että saman sektorin yrityksistä mahdollisimman monet hyötyvät. Suomen menestyksen kannalta on olennaista, että määrätietoisesti lisätään paitsi sektorien sisäistä myös sektorien välistä yhteistyötä kehitystyössä ja liiketoimintaratkaisuisissa.

Suomen tulee myös vahvistaa **koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatioiden** keskinäistä yhteyttä sekä tutkimuksen kansainvälistymistä ja kytkeä elinkeino toimintaan. Alueellisesti kattava koulutusverkosto on tehokkaasti toimiessaan koko suomalaisen osaamisen perusta. Koulutuksella luodaan valmiuksia yrittäjyyteen, vuorovaikutustaitoihin, ammatilliseen osaamiseen, tiede-, taide- ja kulttuuriosaamiseen sekä luovuuteen ja kädentaitoihin ja siten vahvistetaan innovaatiotoiminnan edellytyksiä.

Strategisen huippuosaamisen keskittymien (SHOK) tehtävänä on uudistaa nykyisiä teollisia toimialoja ja siten luoda edellytyksiä niiden kilpailukykyille. Keskittymissä toteutetaan yritysten, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhdessä määrittelemää tutkimusstrategiaa. Vuosina 2012–2013 valmistuvat ensimmäiset arviointitulokset tarkentavat kuuden käynnissä olevan keskittymän toiminnan tulevia suuntia.

Mahdollisimman hyvät edellytykset **yrittäjyydelle** ja uusien yritysten syntymiselle ovat keskeinen osa talouden kasvua ja kilpailukykyä. Tulevaisuudessa yhä suurempi osa väestöstä toimii yrittäjänä, ja myös siirtymät palkkatyön ja yrittäjyyden välillä ovat yhä tavallisempia. Muun muassa yrittäjyyskasvatuksella mahdollistetaan helpommat siirtymät palkkatyöstä tai opiskelusta yrittäjyyteen. Myös yritysten hallinnollisen taakan keventäminen on tärkeä keino edistää yrittäjyyttä.

Erityisryhmien, kuten **maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten yrittäjyyden edistäminen** edellyttää erityistoimia. Erityisryhmien yrittäjyyden edistäminen on tärkeää kansallisen kilpailukykyyn, työllisyyden ja hyvinvoinnin vuoksi.

Naisyrittäjyyden edistämällä parannetaan myös alueellista ja sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä korostetaan sosiaalisiin palveluihin liittyviä innovaatioita ja toimintamalleja.

Yritysten riskinotto kyky ja julkisen sektorin kyky nopeisiin kokeiluihin korostuvat. Siksi epäonnistumisia tulee sallia ja ne tulee ymmärtää oppimisen lähteiksi. Innovaatiotoimijoiden, kuten Teke-sin ja VTT:n sekä rahoittajien, kuten Finnveran ja Teollisuussijoituksen mahdollisuuksia aiempaa suurempaan riskinottoon tulee kannustaa. Kokeilut edellyttävät painopistevalintojen tekemistä. Toimintatapana tämä poikkeaa totutusta, mutta esimerkiksi innovaatiopolitiikan kansainvälinen arviointi kehottaa suomalaisia tuottavuusrintaman kärjessä olevina juuri tähän.

Kasvuyritysten erityispiirre on niiden kyky etsiä uusia aloja sekä muuttaa vakiintuneita toimintatapoja ja siten lisätä talouden tehokkuutta ja tuottavuutta. Suomessa on kuitenkin toistaiseksi syntynyt liian vähän globaaliin menestykseen ylittäviä kasvuyrityksiä suhteessa mittaviin innovaatiopanostuksiin. Aloittaviin yrityksiin sijoitettu yksityinen pääoma on viime vuosina vähentynyt ja kansainväliset pääomasijoitukset pysyneet alhaisina. Aloittavien yritysten rahoitus on jäänyt merkittävästi julkisten rahoittajien sijoitusten varaan. Varsinkin globaaleihin ympäristö-, energia-, terveys- ja ravintohaasteisiin liittyvien liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää julkisen

kasvurahoitusjärjestelmän toimintaperiaatteiden tarkistamista. Julkisten kasvurahoittajien Teollisuussijoituksen, Finnveran ja Tekesin ensisijaisena tavoitteena tulee olla aikaisen vaiheen yksityisen pääomasijoitusmarkkinan kehittäminen ja kansainvälistäminen sekä huipputason liiketoimintaosaamisen kytkemien kohdeyritysten johtamiseen. Myös TEM-konsernin eri toimijoiden nopeasti kasvaville ja kansainvälistyville yrityksille tarjoamat palvelut tulee virtaviivaistaa ja niiden tarjontaa tulee tehostaa.

Kansainvälistymisen ja viennin merkitys yritysten hyvinvoinnille vahvistuu. Suomen innovaatiojärjestelmä, ml. kansainvälistymispalvelut ja tuet, on arvioitu hallinnollisesti monimutkaiseksi ja asiakasnäkökulmasta sekavaksi. Erityisesti aluetasolla järjestelmän kehittäminen selkeämmäksi kokonaisuudeksi on tarpeen sekä palvelujen käyttäjien että hallinnon kannalta. Innovaatiojärjestelmää on kokonaisuudessaan kehitettävä nykyistä paljon kansainvälisemmäksi. Innovaatiojärjestelmää toteuttavien TEM-konsernin toimijoiden on oltava valmiita ottamaan enemmän riskejä kansainvälistymisen edistämässä sekä uusia toimintamuotojen ja palvelukonseptien etsimisessä. Osana kansainvälisyyteen suuntaavaa innovaatiojärjestelmää on osaamiskeskusohjelman (OSKE) tuloksellisuusvaatimuksia nostettava. Vientiosaamisen tavoitteeksi tulee asettaa kansainvälisen kärjen tason saavuttaminen. On myös arvioitava voidaanko asiakkaiden tarpeiden ja markkinakehityksen paremmalla tunnistamisella, tukien uudelleen kohdentamisella koko yritys kentässä ja tiukentuvilla tuottovaatimuksilla saada enemmän tulosta aikaiseksi.

Väestön ikääntyminen lisää **hyvinvointipalvelujen tarvetta ja kysyntää** kaikissa kehittyneissä maissa. Hyvinvointipalveluissa on merkittävää potentiaalia: esimerkiksi korkean teknologian tuotteet voidaan kytkeä kiinnostaviin palvelukonsepteihin. Potentiaalın hyödyntäminen edellyttää hyvinvointitoimialan strategista kehittämistä yrittäjyyden, yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edellytyksiä tukemalla.

Julkisen talouden kestävyuden vahvistaminen on yksi Suomen kilpailukyvyn keskeinen edellytys. Siinä tuottavuuden parantaminen ja julkisen järjestämisvastuun piiriin kuuluvien palvelujen tuotantorakenteiden uudistaminen ovat avainasemassa. Rajoitettuun voitonjakoon perustuva yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalli yhdistää hyvinvointiyhteiskunnan arvot yritystoimintaan.

Innovaatiojärjestelmän sekä hallinnon ja säädösohjauksen keinoin tulee tukea myös **tietoyhteiskunnan kehittymistä**. Informaatio, tutkimustieto, kansalliset perustietovarannot ja niihin kytkeytyvä asiantuntemus muodostavat oikein hyödynnettynä ja käyttäjälähtöisiksi ratkaisuiksi muunnettuna voimavaran, jolla on merkitystä tuotannontekijänä, tuottavuuden kasvun lähteenä ja myös kansallisenä kilpailukykytekijänä. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä voidaan muodostaa globaaleja innovaatioverkostoja, joiden jäsenet voivat olla missä päin maailmaa tahansa. Vaikka Suomi on edelläkävijämaa esimerkiksi yritysten sähköisessä laskutuksessa, on kehitys muilla liiketoiminnan sähköistymisen osa-alueilla jäänyt kansainvälisestä kärjestä. Myös julkishallinnon sähköisten palvelujen kehitys on rajoittunutta, hajanaista ja järjestelmät yhteen sopimattomia. On tärkeää poistaa esteitä julkisten tietovarantojen käytöltä liiketoiminnassa.

Tieto- ja viestintäteknikan kehityksen myötä myös käyttäjät saavat entistä suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa tuotteiden ja palvelujen sisältöihin. **Kuluttajapoliittinen ja käyttäjälähtöinen näkökulma** onkin otettava huomioon osana kysyntäinnovaatiopolitiikkaa, samoin kuin **palvelujen saavutettavuus, käytettävyys ja esteettömyys**. Yhteisöllinen media nousee entistä merkittävämmäksi myös hallintoviranomaisen kansalaisviestinnässä.

Kuluttajamarkkinat tarjoavat nopeasti kasvavia mahdollisuuksia sopeuttaa tuotevariaatiot asiakaskunnan kulttuuriin, tarpeisiin ja maksukykyyn. Vaativien kuluttajien laatu- ja hintatietoisien ky-

synnän kasvu tulee olemaan erittäin nopeaa uusien, vahvojen talouskasvun alueiden vuoksi. Suomen tulee profiloitua myös laadukkaiden tuotemerkkien kehittäjänä. Lisäksi tarvitaan vahvaa kuluttajansuojaa. Voimassa oleva kuluttajansuojalaki on 20 vuotta vanha. Sen uudistaminen tulisi käynnistää tavoitteena uudistusten toteuttaminen yhdessä EU:n kuluttajanoikeudet -direktiivin voimaansattamisen kanssa. Supistuvat hallinnon resurssit edellyttävät myös kuluttajahallinnon ja sen toiminta-mahdollisuuksien tehostamista edelleen. EU:ssa pyritään tukemaan sähköisen kaupankäynnin toimivuutta tukevia uudistuksia.

Yritysten välisen kilpailun toimivuus ja kilpailuneutraliteetti. Kilpailupolitiikalla on keskeinen ja kasvava merkitys markkinatalouden tehokkaan toiminnan kannalta. Toimivat markkinat ovat talouden tuottavuuden ja kehityksen kannalta avainasemassa. Toimivat markkinat kannustavat yrityksiä kehittämään toimintaansa ja luomaan uusia liiketoimintaratkaisuja. Tällä on suora kytkentä Suomen kansainvälisen kilpailukyvyen edistämiseen. Toisaalta taas heikon kilpailun alat rasittavat maan kansainvälistä kilpailukykyä.

Kilpailun toimivuuden varmistaminen korostuu massamarkkinoilla, joilla tarvitaan vahvaa kilpailuvalvontaa. On tarpeen varmistaa, että yritykset eivät turvaudu kilpailua rajoittaviin ja vilpillisiin toimenpiteisiin. Markkinoilla toimivien julkisen sektorin toimijoiden ja vastaavia palveluja tarjoavien yksityisten yritysten kilpailumahdollisuuksien on oltava tasavertaisia. Erityisesti vientiin tähtäävien palveluyritysten syntyminen ja kasvu edellyttävät sitä, että yritystoiminnalle on kehittymismahdollisuuksia myös kotimaassa.

Tehokas kilpailupolitiikka ja kilpailulainsäädännön tehokas täytäntöönpano ovat välttämättömiä myös julkisen palvelutuotannon uudistuspyrkimysten onnistuneessa toteuttamisessa. Toimivalla kilpailulla on yleisemminkin julkistalouden kannalta myönteisiä vaikutuksia. Kun markkinoiden kilpailullisuus paranee, myös julkisyhteisöt asiakkaina voivat usein valita suuremmasta valikoimasta ja edullisimmin hinnoin.

Innovaatiopolitiikan vaikuttavuuden parantamiseksi on kyettävä aiempaa vahvemmin tarttumaan kysynnän tarjoamiin mahdollisuuksiin innovaatioiden hyödyntämisessä sekä käyttäjien tarpeiden luomii uusiin innovointimahdollisuuksiin. Näihin edellytyksiin vaikutetaan **kysyntä- ja käyttäjälähtöisellä innovaatiopolitiikalla.**

Yhteiskunnalla on käytössään useita kysyntään vaikuttavia politiikkavälineitä, joita ei ole riittävästi käytetty innovaatioiden edistämiseen. Tällaisia ovat julkiset hankinnat, sääntely ja standardisointi. Julkisten hankintojen yhden prosentin käyttö innovaatioihin merkitsee yli 200 miljoonan euron lisäpanostusta innovaatioihin. Sääntelyä voidaan puolestaan toteuttaa niin, että markkinoiden kysyntä innovaatioille kasvaa, esimerkkinä energiatehokkuuden lisäämisen vaatimusten avulla.

Käyttäjät ovat merkittävä, mutta toistaiseksi liian niukasti hyödynnetty mahdollisuus innovaatio-toiminnalle, sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Käyttäjien osaamista tulee systemaattisesti valjastaa tuotteiden uusien sisältöjen synnyttämiseen ja julkisten palvelujen uudistamiseen. Tieto- ja viestintäteknologia tarjoaa tähän monia uusia mahdollisuuksia. Käyttäjien tarpeet synnyttävät myös uusia innovointimahdollisuuksia, joita toistaiseksi vain harvat yritykset systemaattisesti hyödyntävät. Käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan välineillä voidaan vauhdittaa tarpeiden liiketaloudellista hyödyntämistä.

Innovaatiopolitiikalla on tärkeä alueellottuvuus. Innovaatiopolitiikalla on kyettävä valtakunnallisten tavoitteiden lisäksi myös tukemaan paikallisia strategisia valintoja ja kannustamaan alueita uudistamaan tuotanto- ja palvelurakenteitaan. Alueiden toimijoiden kyky yhteisiin strategisiin valin-

toihin on välttämätöntä. On tärkeä kehittää vahvoja alueellisia innovaatiokeskittymiä, joiden toimintaympäristöt ovat maailmanluokkaa. Näiden keskittymien rakentaminen edellyttää pitkäjänteistä eri hallinnonalojen (TEM ja OKM) yhteistyötä. Alueellista tutkimus- ja innovaatiojärjestelmää on selkiytettävä.

Suuremman liiketoimintavolyymien saavuttamiseksi **suomalaisen osaamisen ja kansainvälisen pääoman ja liiketoimintaosaamisen yhdistäminen** voi tuottaa parempia tuloksia kuin toimiminen yksin. Maamme teollistamisessa kansainvälinen panostus oli aikoinaan merkittävä tekijä. Toisaalta esimerkiksi suomalaisen ulkomaanedustuksen (edustustot, Tekes, Finpro jne.) koordinaation lisäämisellä ja toiminnan tehostamisella saataisiin mahdollisesti avattua uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Myös esimerkiksi vaikuttaminen globaaleihin standardeihin ympäristö- ja energiateknologian sekä terveydenhoidon ja rakentamisen toimialueilla samaan tapaan kuin aikoinaan GSM-matkapuhelinstandardia luotaessa on yksi potentiaalinen lähestymistapa. Valmiita patenttiratkaisuja ei ole, mutta yleisen tavoitetaso nostaminen ja systemaattinen, aiempaa koordinoidumpi lähestymistapa mitä todennäköisimmin avaa uusia mahdollisuuksia.

2.2 Keskeisiä kehitettäviä klustereita

Suomen talous on riippuvainen viennistä ja erityisesti investointituotteiden valmistamisesta. Siksi maailmantalouden lama on vaikuttanut viennin putoamiseen huomattavasti jyrkemmin Suomessa kuin muissa EU-maissa. Teknologiateollisuuden osuus viennistä on ollut noin 60 %. Alan yritysten liikevaihto pieneni nopeiden kasvuvuosien jälkeen 30 % eli palattiin vuoden 2005 tasolle.

Suhdannekehitys vahvistaa elinkeinorakenteen muutosta. Lähivuosien aikana noin 100 000 työpaikan edestä tuotantoa siirtyy Suomesta kehittyvien talouksien maihin. Esimerkiksi merkittävä osa kone- ja metallituoteteollisuuden tuotannosta tapahtuu alihankintayrityksissä, jotka ovat riippuvaisia yhdestä tai muutamasta päähankkijasta. Monien alihankintayritysten tilanne vaikeutuu pysyvästi, elleivät ne kykene uudistumaan ja laajentamaan asiakaspohjaansa ja kehittämään tuottavuuttaan. Suomessa voidaan paikallistaa tuotannonaloja, joissa eri julkisten ja yrityssektorin toimijoiden koordinoiduilla ja täsmällisesti kohdennetuilla toimilla voidaan saada syntymään klusterikohtaista hyötyä.

Ongelmaksi muodostuu yhtä aikaa taantumassa kanssa esille tullut **teknologiateollisuutta** koskeva rakennemuutos, joka koskettaa sekä elektroniikka- että kone- ja metalliteollisuutta ja erityisesti niiden alihankintaa. Paluu taantumaa edeltäneelle tasolle on hidasta. Viime vuosina on panostettu investointeihin ja nostettu kapasiteettia, mistä johtuen nykyinen käyttöaste on pieni. Samalla tuottavuus on pienentynyt, koska yritykset ovat pitäneet kiinni osaavasta työvoimasta. Näin myös työttömyys ei ole kasvanut pahimmalla odotetulla tavalla. Tuottavuuden kasvuun ja uusien asiakkuuksien hankkimiseen Suomesta ja ulkomailta on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Elektroniikkateollisuuden rakennemuutos on toistaiseksi koskettanut tuotantoa, mutta on odotettavissa, että muutokset tulevat vaikuttamaan myös tuotekehitykseen.

Telakkateollisuuden vaikeudet näkyvät erityisesti alihankintaverkostossa usean vuoden ajan. Telakoiden työllisyys riippuu yksittäisten laivojen tilauksista ja tällä hetkellä kilpailu uusista tilauksista on erittäin kova. Lähivuosina on odotettavissa osaavan alihankintaverkoston hajoaminen ja pelättävissä jopa sen ainakin osittainen tuhoutuminen. Yritykset lopettavat toimintansa tai keskittyvät muille toimialueille.

Kone- ja metallituoteteollisuuden alihankkijoiden tilanne on hyvin vaihteleva. Osalla taantuma ei ole vaikuttanut ja liikevaihto on kasvanut hyvinkin voimakkaasti, mutta osa on joutunut todella suuriin vaikeuksiin tilausten puuttuessa. Merkittävä osa alihankkijoista on riippuvaisia yhdestä tai muutamasta päähankkijasta. Monien alihankintayritysten tilanne vaikeutuu pysyvästi, elleivät ne kykene laajentamaan asiakaspohjaansa ja kehittämään tuottavuuttaan. Talouskasvun siirtyessä Kiinaan myös suomalaiset alihankkijat joutuvat kilpailemaan tilauksista aasialaisten alihankkijoiden kanssa. Suomen metalliteollisuuden vahvuutena on ollut osaava alihankintaverkosto. Verkoston kilpailukyvyyn vahvistamiseen, osaamisen ja uuden teknologian hyödyntämiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Metsäalan uudistuminen jatkuu. Kotimaassa rakennemuutokset koskevat myös metsätaloutta. Metsäkeskusten ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion sekä metsähallituksen organisaatiouudistukset ovat työn alla. MTK ja metsänhoitoyhdistykset ovat aloittaneet metsänhoitoyhdistysten toiminnan uudistamista. Metsien käsittelyä tullaan monipuolistamaan uudella metsälailla. Uusi laki antaa toisaalta mahdollisuuksia puuntuotannon laskuun, mutta toisaalta se antaa myös mahdollisuuksia puuntuotannon tehostamiseen. Yksityismetsätalouden uudistusten taustalla ovat keskeisesti metsänomistajakunnan rakenteen ja asenteiden muuttuminen. Metsänomistajakunta ikääntyy, omistajat kaupunkilaistuvat ja tilat pirstaloituvat. Metsätulojen merkityksen vähentymisen ja asenteiden muuttumisen takia on olemassa erittäin suuri riski siihen, että metsiä hyödynnetään tulevaisuudessa yhä heikommin.

Kotimaan metsäteollisuudessa on toteutettu merkittäviä rakennemuutoksia. Toiminnan tehostamisen takia tuotantokapasiteetti ei ole vähentynyt niin paljon kun tehtaiden sulkemisten perusteella voisi olettaa. Metsäteollisuus ry:n mukaan nykyinen raakapuun käyttökapasiteetti on yli 65 milj. m³ vuodessa. Teollisuuden tavoitteen mukaan puunkäyttö nousee yli 70 milj. m³:iin vuoteen 2015 edellyttäen, että puuta on saatavissa. Tähän lukuun sisältyy mahdollisten biojalostamoiden käyttämä puumäärä. Metsäntutkimuslaitoksen vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan puuta käytettäisiin vuonna 2015 noin 58 milj. m³. Puun tuonti on pudonnut alle puoleen ja oletettavaa on, ettei tuonti enää nouse lähellekään takavuosien tasoa (v. 2000 – 2009 keskimäärin 15 milj. m³/v). Energiapuun käyttö tulee lähivuosina kaksinkertaistumaan ja oletettavaa on, että myös ainespuun käyttö energian tuotannossa lisääntyy. Kaikkiaan kotimaan puun tarve tulee nousemaan.

Euroopan metsäteollisuutta vaivaa edelleen huomattava ylikapasiteetti ja erilaisia järjestelyjä on odotettavissa. Kotimaan metsäteollisuuden kilpailuetu on suhteellisen tehokkaat tuotantolaitokset. Suomen metsäteollisuus tulee entistä enemmän panostamaan plantaasimetsätalouteen perustuvaan teollisuuteen. Plantaasimetsäteollisuus voi uhata koivukuitupuuhun perustuvan metsäteollisuustuotannon kilpailukykyä Suomessa pidemmällä tähtäyksellä.

Pitkällä tähtäyksellä uusiutuviin luonnonvaroihin perustuva biotalous on metsäalalle suuri mahdollisuus. Merkittävimmät lähivuosien kasvumahdollisuudet ovat bioenergia- ja biojalostamoaloilla sekä puutuote- ja puurakentamisaloilla. Menestymisen pääedellytykset ovat riittävät puuvarat ja varma puunsaanti, kilpailukykyiset tuotannontekijät (puun, energian, työn ja pääoman hinta) ja korkea kustannustehokkuus jalostusketjun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on korkealla osaamisella ja jalostusasteella sekä tehokkaalla palveluiden markkinoinnilla saada lisää vientituloja kansainvälisiltä markkinoilta. Alan huonontunut vetovoimaisuus on uhka osaavan työvoiman saannille. Lisääntynyt regulaatio EU-tasolla tuo myös lisää haasteita alalle.

Suomeen tarvitaan uutta poikkihallinnollista **luonnonvarapolitiikkaa**. Osana sitä TEM:n tarkoituksena on Suomen nostaminen johtavaksi luonnonvarojen ja materiaalien kestävän, taloudellisen sekä innovatiivisen hyödyntämisen maaksi. Tähän Suomella on hyvät mahdollisuudet luonnonvaroiltaan

suhteellisen rikkaana ja osaamiseltaan korkeatasoisena maana. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuva tuotekehitys sekä energiantuotanto ja muu tuotanto ovat tärkeässä osassa myös maaseudun myönteisessä kehityksessä.

Kaivostoiminta on kasvuala, jonka kehitysedellytyksistä on pidettävä huolta. Kaivos- ja kaivannaistoiminnan osuus tuotantorakenteessa kasvaa erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Kaivosalan kehitysedellytyksien parantamiseksi keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä (vuoteen 2050 mennessä) tehdään ehdotukset TEM:n mineraalistrategiahankkeessa. Lokakuussa 2010 valmistuvassa mineraalistrategiassa tarkastellaan kaikkia kaivannaisaloja ja niitä tukevia toimialoja, kuten kone- ja laitevalmistusta sekä palveluja.

Suomessa toimii jatkossakin merkittävää valmistusteollisuutta metsä-, metalli-, kemian- ja ICT-aloilla. Suomi kuitenkin tarvitsee menestyäkseen myös uusia merkittäviä kasvualoja perinteisen teollisuuden rinnalle ja eri toimialojen rajapinnoille.

Älyteollisuuden mahdollisuudet näyttävät rajattomilta digitaalisuuteen perustuvien ratkaisujen ja niiden käyttöönoton kehittyessä. Todellisen digitaalisen yhteiskunnan syntyminen vaatii kuitenkin kansallisia ja EU:n laajuisia ratkaisuja, jotka edistävät yhteismarkkinoiden mahdollisuuksien hyödyntämistä teknologian siihen perustuvien palveluiden kehittämisessä.

Erityisesti **ympäristö- ja energiateknologian sekä puhtaan teknologian** toimialoilla globaalien markkinoiden nopea kehitys tarjoaa suuriakin kasvumahdollisuuksia. Energian säästäminen ja uusiutuvien energiamuotojen käytön lisääminen sekä ympäristöystävällisten vesi-, jätevesi- ja jäteratkaisujen kehittäminen edellyttävät todella merkittävää uusien teknologioiden ja palvelumallien kehittämistä ja käyttöönottoa. Cleantech-klusterinsa myönteisten kokemusten pohjalta Suomen on mahdollista kehittää vahva arvonluontiverkko ympäristö- ja energiateknologian sekä puhtaan teknologian aloille.

Yksilöiden ja organisaatioiden **luovuudesta** ja uudistumiskyvystä on muodostumassa keskeinen kilpailukykytekijä kaikilla toimialoilla. Alat, joilla luovuus on tärkein tuotannontekijä, tulevat lisäämään osuuttaan tuotantorakenteessa ja vahvistamaan koko maan ja alueiden kilpailukykyä ja vetovoimaisuutta. Myös Suomella on vahvana osaamis- ja kulttuurimaana erinomaiset edellytykset nousta luovan talouden kärkimaaksi.

Julkiset palvelut ja palvelurakenteen monipuolisuus ovat kilpailukykytekijöitä ja perusedellytyksiä myös muulle toiminnalle koko maassa. Niiden kehittäminen ja ylläpitäminen on tullut aikaisempaa tärkeämmäksi alueiden menestyksen kannalta. Erityisesti Suomen suurin toimiala, **sosiaali- ja terveysala**, on julkisen talouden kestävyuden kannalta kriittiseksi. Vuonna 2008 alan työvoiman tarve oli 371 000 henkilöä, ja se on kasvamassa vuoteen 2025 mennessä yli sadallatuhannella henkilöllä. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että on täysin mahdollista samanaikaisesti kehittää kulutajalähtöisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen laatua ja lisätä merkittävästi alan tuottavuutta.

Vapaa-ajan ja ikääntyneen väestön vaurauden lisääntyessä **elämystaloudella** on mahdollisuus kehittyä. Esimerkiksi päivitetyn matkailustrategian mukaan vuoteen 2020 mennessä odotetaan matkailun BTK-osuuden nousevan 3,8 %:sta (2007) 5,1 %:in, alan työllisyyden 130 500 henkilöstä 171 000 henkilöön ja verokertymän noin 4 miljardista 7,5 miljardiin euroon. Lisäksi elämystalouden toimialojen alueellinen merkitys on suuri.

Klustereita kehitettäessä tulee ottaa huomioon, että väärin kohdennettu ja huonosti harkittu **julkinen tukipolitiikka** voi vääristää markkinoita ja tuottaa tehottomuutta. On tärkeää, että julkiset interven-

tiot eivät hidasta talouden luontaista uusiutumista, vaan tukevat vanhojen rakenteiden korvautumista. Erityisesti tiedon ja osaamisen lisääminen vauhdittaa kansantalouden kehitystä ja luo myönteisiä oheisvaikutuksia. Kun tieto ja osaaminen leviävät kansantaloudessa, yhteiskunnalliset vaikutukset ylittävät yksittäisen yrityksen saaman hyödyn. Kokemukset ulkopuolisten huippuasiantuntijoiden käyttämisestä vaikeiden paikallisten rakennemuutostilanteiden toimintastrategioiden muodostamisessa ovat olleet positiivisia.

Kiinteistö- ja rakennusklusterin arvo kattaa lähes 75 prosenttia Suomen koko kansanvarallisuudesta. Klusteriin kuuluu toimialoja teollisuudesta ja palveluelinkeinoista sekä koko rakentaminen. Pääosa toiminnasta kohdistuu kotimaahan, mutta nykyisin yhä suurempi osa on kansainvälistä toimintaa. Panostukset t&k-toimintaan ovat olleet alhaiset. V. 2009 ala käytti tuotekehitykseen vain 0,7 prosenttia yritysten kaikista t&k-investoinneista. Klusterissa on kuitenkin huomattu t&k:n merkitys, mitä osoittaa mm. strateginen huippuosaamiskeskittymä, RYM.

Kiinteistöjen korjausrakentaminen ja liikenneväylästä peruskorjaus työllistää alaa, niissä piilee myös suuri haaste tuotekehitykselle. Uusia mahdollisuuksia alalle tuovat energiansäästön ja vihreiden arvojen korostuminen. Suomalaisella osaamisella on tässä suuret mahdollisuudet, sillä ympäristöystävällisellä teknologialla on kasvavat markkinat joka puolella.

3 Lisää tuloksellisuutta työmarkkinoille ja työelämään

3.1 Työvoiman saatavuuden parantaminen poistaa työvoiman vähenemisen aiheuttamia ongelmia

Globaali työnjako ja tietotekniikka muovaavat työmarkkinoita ja työelämää. Työvoiman käyttötavat ovat moninaistumassa. Perinteisen palkkatyön mallin murtuminen tuottaa epävarmuutta mutta toisaalta myös tarjoaa työntekijöille uusia, vielä hahmottomattomia ansainnan mahdollisuuksia. Työ- ja perhe-elämän entistä parempi yhteensovittaminen mahdollistaa kansalaisten osaamispotentiaalin ja resurssien tehokkaamman käyttöönoton, hyödyntää kansantaloutta ja purkaa työmarkkinoiden sukupuolenmukaista kahtiajakoa.

Suomessa julkisen talouden kestävyydellä ja työssäkäyvien osuudella on poikkeuksellisen selvä toisiaan tukeva yhteys. Väestön parantunut terveys ja pitempään säilyvä toimintakyky tekevät mahdolliseksi nykyistä pidemmät työurat. Nuorten työvoiman tarjontaa voidaan lisätä tehostamalla koulutusjärjestelmää. Työllisyysasteen yleistä nostamista tukevat työmarkkinajärjestöjen yhdessä esittämät toimenpiteet, joita toteuttaa työmarkkinajärjestöjen lisäksi valtioneuvosto. Työmarkkinajärjestöjen on syytä jatkaa työtään sopimuksiin pääsystä vieläkin tehokkaampien toimenpiteiden käyttöönottamiseksi.

Työvoiman saatavuuden turvaaminen nousee työmarkkinoiden keskeiseksi haasteeksi. Haasteeseen vastaaminen edellyttää, että pystytään alentamaan työttömyyttä, kääntämään pitkäaikaistyöttömyys laskuun ja tekemään työelämä nykyistä houkuttelevammaksi, työ mielekkäämmäksi ja siten pidentämään työuria. Työmarkkinoiden toimintaa voidaan parantaa rakennemuutos- ja irtisanomistilanteiden paremmalla hallinnalla sekä kehittämällä työmarkkinoiden yleisiä jouston ja turvan pelisääntöjä, työvoimapalveluja ja muutosturvan toimintamallia nykyistä proaktiivisemmaksi. Siten myös työvoiman ulkopuolella olevien työpanos voidaan saada käyttöön nykyistä tehokkaammin.

Korkean työllisyysasteen saavuttaminen ja työvoiman osaamisen kehittyminen edellyttävät **elinkäisen oppimisen** mahdollisuuksien ja siihen liittyvien tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen kehittämistä. Eri väestöryhmien erilaisten tarpeiden huomioiminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen tulevat jatkossa muodostamaan yhä suuremman haasteen palvelujen järjestämiselle.

Maahanmuuttajien osuus Suomen työmarkkinoilla on kansainvälisesti katsoen pieni. Maahanmuuttajien työhön osallistuminen on kuitenkin muuta väestöä matalampi, joten heidän työpanostaan työmarkkinoilla sekä yrittäjinä on mahdollista kasvattaa vielä paljon. Maahanmuuttajien nykyistä parempi integroituminen työmarkkinoille on tärkeää myös, kun luodaan edellytyksiä yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti kestäväälle **työvoiman palkkaamiselle ulkomailta**. Suomessa työskentelee nykyisen laskusuhdanteenkin aikana vuosittain 40 000–50 000 ulkomaalaista, osa EU:n vapaan liikkuvuuden puitteissa ja osa EU/ETA-alueen ulkopuolelta. Työvoiman yhdenvertainen ja tasa-arvoinen kohtelu sekä työnantajien ja työyhteisöjen asenteiden sekä johtamiskulttuurin muokkaaminen erilaisuudelle myönteisiksi ovat tärkeitä keinoja lisätä yritysten ja työyhteisöjen valmiuksia kehittyä kansainvälisiksi ja tarvittaessa monikielisiksi sekä toimia kansainvälisessä ja monikulttuurisessa toimintaympäristössä.

3.2 Työvoiman hyvääkin osaamista voidaan merkittävästi parantaa

Aikuiskoulutusjärjestelmää on viime aikoina uudistettu voimakkaasti. Erityistä huomiota vaativat edelleen toistuvasti määräaikaista, lyhytkestoista työtä tekevät, usein alemman ammattitaidon omaavat työntekijät, pk-yrityksissä työskentelevät ja yrittäjät. Opiskelun siirtyminen työhön ja työn oheen edellyttää sekä koulutustarjonnalta että tutkintojärjestelmältä räätälöintiä ja joustavuutta sekä työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjausta ja kehittämistä. Aluehallinnon uudistus antaa entistä paremmat mahdollisuudet koulutus-, työllisyys- ja yrittäjyyspolitiikan alueellisiin kytkentöihin.

3.3 Henkilöstöjohtaminen ja työolot eivät ole koskaan liian hyvät

Työorganisaatioiden henkilöstöpolitiikka, henkilöstöjohtaminen ja sosiaalinen avoimuus ovat kehittyneet merkittävästi. Myös työelämän laatu, työssä jaksaminen ja näiden myötä työn tuottavuus ovat parantuneet. Työn muotojen muuttuessa kehitettävää on kuitenkin edelleen. Työntekijöiden näkemykset tulevaisuuden työelämästä ovat huonontuneet, ja kuilun työelämän hyvä- ja huono-osaisten välillä arvioidaan kasvavan.

Henkilöstöpolitiikka ja työelämän laatu tulisi nähdä rinnasteisena työorganisaation tuloksellisuuden ja tuottavuuden kanssa. Henkilöstön sitoutuminen ja hyvinvointi ovat yhteydessä työpaikan tuloksellisuuteen, ja toteutunut kilpailukyky heijastuu henkilöstön hyvinvointiin. Kehittäminen ja kehittyminen edellyttävät toimivaa johtamista ja töiden organisointia sekä myös hyviä alustaitoja. Työn hyvällä organisoinnilla ja innostavalla johtamisella tuetaan ihmisten aloitteellisuutta, luovuutta ja sitoutumista.

Eri sektoreiden intressissä on ammattitaitoinen, tuloksellinen, innovoiva, työssä aikaisempaa paremmin jaksava ja työuraa pidempään jatkava työvoima. Aineettoman pääoman lisäyksen vaikutus tuotannon ja tuottavuuden kasvuun on arvioitu suuremmaksi kuin aineellisen pääoman.. Sekä teknologisia että ei-teknologisia innovaatioita tekevät yritykset kasvavat muita yrityksiä nopeammin.

3.4 Rakenteiden kehittäminen edellyttää keskinäistä luottamusta

Työnteon ja työmarkkinoiden muuttuessa myös **työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmä** hakee uusia muotoja. Suomessa on pitkät perinteet työmarkkinoiden ja työelämän kolmikantaisesta kehittämisestä, ja yhteistä luottamuspääomaa kehitetään edelleen. Yritysten toimintaympäristöjen, toimintatapojen ja teknologian kehitys vaikuttavat osaltaan työmarkkinajärjestöjen keskinäisiin suhteisiin ja järjestäytymiseen työmarkkinoilla.

Myös yritystason neuvottelu- ja sopimistoimintaan kohdistuu muutospaineita. Toimivat työmarkkinat edellyttävät, että sopimusneuvotteluissa pystytään vastaamaan sekä työnantajien että työntekijöiden jousto- ja turvallisuustarpeisiin tasapainoisella tavalla.

4 Aluekehitys on avainasemassa

Toiminnalliset kaupunkiseudut ovat alueiden kehityksessä avainasemassa. Metropolialueen kokonaisvaltaista kehitystä Suomen kansatalouden veturina ja kansainvälisesti kilpailukykyisenä alueena tulee vahvistaa edelleen valtion ja alueen kuntien välisin sopimuksin.

Suuret kaupunkiseudut toimivat vahvoina, monipuolisina ja kansainvälisesti kilpailukykyisinä innovaatio- ja osaamisympäristöinä globaaleissa arververkostoissa. Pienet ja keskisuuret kaupunkiseudut tasapainottavat aluerakennetta ja toimivat maan sisäisessä työnjaossa omiin vahvuuksiinsa erikoistuneina alueina.

Maaseutualueet perustavat toimintansa paikallisiin vahvuuksiin ja voimavaroihin, kuten puuhun, luonnontuotteisiin, kaivannaisiin sekä ruuan-, energian- ja palvelutuotantoon. Maaseutu toimii useiden hyvinvointitekijöiden ympäristönä. Näillä tekijöillä on kasvava rooli virkistyksessä, matkailussa, kulttuuritoiminnassa, elämysteollisuudessa sekä asumisessa (sekä kausiasuminen että ympärivuotinen asuminen). Maaseudun voimavarat ja niiden kestävä käyttö ovat merkittäviä koko maan menestykselle.

EU:n alue- ja rakennepolitiikkaan käytetään yli kolmasosa koko EU:n budjetista. Rakennerahastot ovat tärkein EU-tason rahoitusinstrumentti unionin kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä koskevien tavoitteiden rahoituksessa (*Eurooppa 2020-strategia*). Suomen erityisintressit alue- ja rakennepolitiikassa liittyvät syrjäiseen sijaintiin ja harvaan asutukseen. Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden erityisaseman turvaaminen on Suomelle avainkysymys neuvoteltaessa alue- ja rakennepolitiikan jatkosta vuoden 2013 jälkeen.

5 Kohti kestäväää energiataloutta

Ilmastopolitiikka on noussut konkreettisesti energiapolitiikan keskiöön 2000-luvulla. Euroopan unionissa sovitut ilmasto- ja energiapolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet ohjaavat voimakkaasti myös Suomen ilmasto- ja energiapolitiikan valmistelua ja toimeenpanoa. Jäsenmaille on kullekin määrätty sitovia määrällisiä tavoitteita energian tuotannon ja päästöjen suhteen eräillä sektoreilla vuoteen 2020 mennessä.

Suomen päävelvoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus energian loppukulutuksesta 38 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä, kun se vuonna 2005 oli 28,5 prosenttia, ja vähentää EU:n päästökaupan ulkopuolelle jäävien sektoreiden päästöjä 16 prosentilla vuoden 2005 tasosta. Vaikka energiatehokkuudelle ei ole jäsenmaakohtaisia tavoitteita, on koko yhteisölle annettu viitteellinen 20 prosentin vähennystavoite. Energiatehokkuudelle on kuitenkin tulossa lukuisa joukko uusia sektori-kohtaisia velvoitteita. Päästökauppaan kuuluville aloille ei vuoden 2012 jälkeen tule enää kansallista päästötavoitetta vaan yhteinen tavoite koko EU-alueelle. Päästöoikeuksista yli puolet jaetaan huutokaupalla vuosina 2013 - 2020. Kolmannella päästökaupakaudella vain sähköntuotanto joutuu hankkimaan päästöoikeutensa kokonaisuudessaan markkinoilta.

Vuoden 2008 marraskuussa hallituksen hyväksymä pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia määrittelee keskeiset linjaukset tavoitteiden saavuttamiseksi Suomessa. Strategian linjausten perusteella on vuoden 2010 alkupuolella tehty erittäin merkittäviä energiapoliittisia päätöksiä energiatehokkuudessa sekä uusiutuvan energian ja sähkön hankinnassa.

Suomessa EU:n päästökauppajärjestelmä kattaa puolet kasvihuonekaasupäästöistä ja koko EU:ssa yli 40 prosenttia kasvihuonekaasupäästöistä. Vuodesta 2013 eteenpäin EU:n päästökauppasektorin päästötavoitteet ja päästöoikeuksien jakoperiaatteet päätetään EU-tasolla. Suomen tavoitteena on, että päästökaupan vähennystavoitteissa ja päästöoikeuksien jakosäännöt otetaan huomioon kansainvälisessä kilpailussa olevan energia-intensiivisen teollisuuden kilpailukyky.

Valtioneuvosto teki helmikuussa 2010 periaatepäätöksen energiatehokkuuden tehostamisesta. Päätöksessä esitetyillä toimenpiteillä arvioidaan saavutettavan suuri säästö energian kokonaiskulutuksessa vuoteen 2020 mennessä. Uusiutuvan energian velvoitepaketin sisällöstä puolestaan sovittiin hallituksessa huhtikuussa 2010. Sen avulla Suomi lisää EU-velvoitteen mukaisesti uusiutuviin energiamuotoihin perustuvaa energiantuotantoa vuoteen 2020 mennessä yhteensä 38 terawattitunnilla. Toukokuun alussa valtioneuvosto teki kaksi myönteistä periaatepäätöstä ydinvoiman lisärakentamiseksi.

Uusiutuvan energian lisäystavoitteeseen päästään edistämällä erityisesti metsähakkeen ja muun puuenergian, tuulivoiman ja liikenteen biopolttoaineiden käyttöä sekä lisäämällä lämpöpumppujen käyttöä. Pienpuun haketukselle tulee uusi energiatuki ja puuenergian käytölle sähköntuotannossa muuttuva tuki, joka on sidottu päästöoikeuden hintaan. Tuulivoimalle ja biokaasulle sähköntuotantoon sekä pienimuotoiselle lämmön ja sähkön yhteistuotannolle tulee takuuhintajärjestelmä, jolla näiden kilpailukyky varmistetaan. Liikenteen biopolttoaineille tavoitteeksi on asetettu 20 prosentin sekoitevelvollisuus vuonna 2020. Uuden teknologian käyttöönotto ja kivihiilen korvaaminen uusiutuvilla energialähteillä nykyisissä hiilikäyttöisissä sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksissa edellyttää investointiavustusten merkittävää lisäystä.

Uusiutuvalle energialle maksettaisiin valtion budjetista vuonna 2020 erittäin huomattavaa lisätukea, yli 300 miljoonaa euroa vuosittain. Tästä huomattavan osan muodostaisi tuulivoiman ja biokaasun sekä pienimuotoisen lämmön ja sähkön yhteistuotannon syöttötariffi. Toisaalta valtion tuloja jatkossa lisää päästöoikeuksien huutokauppaamisesta saatava rahoitus.

Uusiutuvan energian paketti yhdessä ydinvoimapäätösten kanssa on selkeä suunnanmuutos kohti päästötöntä energiantuotantoa Suomessa.

Maakohtaisten tavoitteiden saavuttamisen seurantaan on kehitetty erittäin yksityiskohtaiset seurantajärjestelmät. Suomen osalta lähivuosien keskeisimpinä tehtävinä on panna sovitut toimenpiteet käytäntöön ja valvoa niiden tehokkuutta asetettuihin tavoitteisiin nähden. Energiatehokkuuden ja

uusiutuviin energialähteisiin liittyvien toimenpiteiden toimeenpano ja seuranta edellyttävät merkittäviä lisäresursseja. Tämä vaatisi erillisen energiaviraston perustamista tehtävien hoitamiseksi, koska ministeriö ei ole oikea paikka näille tehtäville. Muita mahdollisia energiavirastoon siirrettäviä asioita olisivat sähkön alkuperätakuuseen ja tehoreservijärjestelmään liittyvät tehtävät.

Vuonna 2008 EU:ssa hyväksytyt yhteiset vähennystavoitteet voivat vielä lähiaikoina kiristyä, sillä yhteisön päästötavoitetta (20 prosenttia vuoden 2005 tasosta) saatetaan korottaa 30 prosenttiin. Tämä merkitsisi luonnollisesti myös kotimaisten toimien kiristämistä ja nousevia kustannuksia.

Kasvihuonekaasujen globaali vähentäminen on välttämätöntä. Vähentämisen taloudelliset vaikutukset voivat olla maailmanlaajuisesti jopa positiiviset verrattuna tilanteeseen, jossa mitään ei tehtäisi niiden vähentämiseksi (Sternin raportti). Suomessa tehtyjen selvitysten perusteella päästötavoitteiden toteuttaminen kuitenkin kaiken kaikkiaan heikentäisi jonkin verran kansantalouden kasvua, työllisyyttä ja ostovoimaa. Nousevat energian hinnat alentaisivat kuluttajien ostovoimaa ja heikentäisivät teollisuuden kilpailukykyä. Osa toimialoista olisi selviä häviäjiä, jos niiden ulkomaisille kilpailijoille ei tulisi vastaavia velvollisuuksia. Tuotannon siirtyessä muualle saattaisi syntyä niin sanottua hiilivuotoa.

Ilmastonmuutokset torjumiseen sisältyy paljon kehitys- ja liiketoimintamahdollisuuksia niin kotimaassa kuin viennissäkin. Kotimaassa tulisi erityisesti huolehtia puun energiakäytön kitkattomasta etenemisestä sekä teollisuuden puuhuollosta. Nämä vaativat huomattavia resursseja. Viennissä ja myös kotimaisissa energiainvestoinneissa Suomella on hyvät teknologiset ja tiedolliset valmiudet hyödyntää avautuvia mahdollisuuksia taloudellisesti ja samalla kantaa vastuuta globaalien ongelmien ratkaisemisesta tai lieventämisestä.

6 TEM-konserni tehostaa toimintaansa

Suomen kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen muuttuvassa toimintaympäristössä edellyttää hallinnonalan sisäisen innovaatiokyvyn johdonmukaista hyödyntämistä työ- ja elinkeinopolitiikan kehittämisessä. Analyysi-, ennakointi- ja strategiatyö muodostaa keskeisen perustan, jonka pohjalta toteutetaan yhteistyössä elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmien **kanssa laaja-alaisia ja strategisesti merkittäviä työ- ja elinkeinopoliittisia kehittämishankkeita**. Hankeissa hyödynnetään hallinnonalan synergiaedut ja niillä vastataan nopeasti, vahvasti ja kustannustehokkaasti toimintaympäristön haasteisiin.

Työ- ja elinkeinopolitiikan toimeenpanon tehokkuudessa TEM-konsernin rakenne, toimintatapa ja tekniset, erityisesti tietotekniset, välineet ovat ratkaisevia. Konsernin rakenteen ja prosessien kehittäminen perustuu säännöllisiin arviointeihin ja systemaattisiin ohjelmiin. Näin pyritään siihen, että konsernin rakenne ja prosessit muuttuvat riittävän nopeasti vastaamaan tarpeisiin, joita syntyy talouden rakennemuutoksen ja kansainvälistymisen myötä. Konsernin toiminnan kehittäminen edellyttää tulevana vuosina huomattavia resursseja.

Konsernin toimintatavassa asiakkuusstrategia ja tietohallintostrategia ovat tärkeitä. Strategioiden tavoitteena on sähköistää asioiden käsittelyä ja asiakaspalvelua, yhtenäistää palveluja päällekkäisyyksien poistamiseksi sekä parantaa palvelujen sisältöä ja saavutettavuutta. Konsernin vastuulla olevat keskeiset julkiset verkkosivustot ovat tem.fi, yrityssuomi.fi sekä mol.fi, joka on kävijämääriltään yksi Suomen vierailuimmista verkkosivustoista.

Liite 2. Keskeisiä strategisten hankkeiden aiheita

Metsäalalla merkittävät lähitulevaisuuden kasvumahdollisuudet ovat bioenergia- ja biojalostamotalalla sekä puutuote- (saha-, levy-, huonekalu-, puusepänteollisuus) ja puurakentamistalalla. TEM:in tulee yhdessä alan toimijoiden kanssa, luoda edellytykset uudelle menestyvälle, metsään ja puuhun perustuvan, tuotannon ja palveluiden syntymiselle. Samalla tulee myös varmistaa nykyisen tuotannon toimintamahdollisuudet, koska uusi tuotanto tulee suurelta osin syntymään nykyisen rinnalle. Tavoitteena on metsien kestävä, mahdollisimman korkea ja monipuolinen hyödyntäminen sekä alan korkea osaaminen ja työllisyys.

Keskeisiä toimia metsäalan uusiutumiseksi, kilpailukyvyn parantamiseksi ja arvomuodostuksen kasvattamiseksi ovat:

- Uuden metsään ja puuhun perustuvan tuotannon kehittäminen ja biojalostamoinvestointien varmistaminen. Tärkeimmät edellytykset uuden tuotannon kehittämiseksi ovat tehokas alan innovointitoiminta ja tuotteistaminen, riittävä riskirahoitus sekä markkinoiden luonti. Biojalostamoiden osalta keskeisintä on kilpailukykyinen energia ja puuraaka-aine sekä kilpailukykyiset investointituet.
- Energiapuun hankinnan vauhdittaminen sekä energiapuuhankinnan ja metsänhoidon tehokkuuden kehittäminen. Uusiutuvan energian tukipaketti antaa hyvän pohjan energiapuuhankinnan vauhdittamiseksi. Kasvava energiapuun ja metsänhoitotöiden tarve edellyttää merkittäviä panostuksia alan T&K-toimintaan ja yrittäjyyteen.
- Puurakentamisen vauhdittaminen, alan innovaatiotoiminnan tehostaminen ja puutuoteollisuuden kansainvälisen liiketoiminnan kasvattaminen. Suomi tulisi profiloitua kansainvälisenä asiakaslähtöisenä edelläkävijänä, energiatehokkaan ja ympäristöystävällisen rakentamisen edistämiseksi ja kehittämisessä. Tavoitteena on, että syntyy uutta puutuotealan osaamista, jolle avautuu uutta markkinapotentiaalia kansainvälisillä markkinoilla. Siten syntyy uusia kasvuyrityksiä ja työpaikkoja ja puun jalostusaste ja vientitulot kasvavat.
- Metsäalan yritystoiminnan ja alan palveluliiketoiminnan kasvattaminen. Metsänomistusta kehitetään elinkeinotoiminnaksi mm. edistämällä metsätalousyrittämistä. Kehitetään alan yrittäjäkoulutusta ja tuetaan yritystoiminnan kehitystä alan yrittäjyyden lisäämiseksi.
- Puu- ja palvelumarkkinoiden toimivuuden kehittäminen sekä aines- ja energiapuun markkinatasapainon edistäminen. Tavoitteena ovat avoin ja luotettava hintainformaatio ja uudet kauppapaikat, jotka hyödyntävät mm. sähköisiä kauppapaikkoja ja uusia hinnoittelumekanismia. Aines- ja energiapuun markkinatasapainoa seurataan ja reagoidaan mahdollisiin vääristymiin.
- Metsäalan kehityksen seuranta ja ennakointi sekä kehittymistä tukevien muutosprosessien toteuttaminen. Uusien mahdollisuuksien löytymiselle ja uhkien välttämiseksi sekä uusien innovaatioiden syntymiselle on erittäin tärkeää, että seurataan ja ennakoitaan alan kehitystä ja että alan toimijat käyvät systemaattista, avointa ja ennakkoluulotonta keskustelua. Metsäklusteri Oy:n ja Uusiutuva metsäteollisuus -osaamisklusterin rooli tulee olla keskeinen uusien innovaatioiden kehittämisessä ja alan kilpailukyvyn parantamisessa. EU-regulaation seuranta ja vaikuttaminen EU-tasolla on myös keskeistä alan kannalta.

Hyvinvointialat. Väestön ikääntyessä sekä diabeteksen ja mielenterveysongelmien yleistyessä hyvinvointipalvelujen tarve ja kysyntä kasvavat. Palvelujen järjestämisestä vastaavat kunnat, jotka tuottavat itse palveluista 70 prosenttia. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotto on noin 19 miljardia

euroa. Kuntien menoista se kattaa puolet. Palvelujen turvaamisessa ja julkisen talouden kestävyys- ja vahvistamisessa palvelutuotannon rakenteiden uudistaminen on avainkysymys.

Kunnat eivät pysty omalla tuotannollaan tyydyttämään kasvavaa palvelutarvetta, eivätkä kuntien ja kuntayhtymien palvelutuotannon kehittämiseen kohdistuneet suuret panostukset ole parantaneet oleellisesti tuottavuutta. Julkisen palvelumarkkinan avaamisella, tuotantotapojen uudistamisella, yrittäjyyden edellytysten vahvistamisella ja palvelukonseptien luovalla kehittämisellä voidaan turvata hyvinvointipalvelut.

Painopistealueita hyvinvointialan kehittämisessä ovat seuraavat asiat:

- Kehitetään palvelumarkkinoita yhteistyössä valtion, kuntien ja yritysten kesken.
- Käytetään hankintamenettelyä palveluinnovaatioiden, laadun ja asiakaslähtöisyyden kehittämiseksi.
- Ratkaistaan markkinoiden toimivuutta ja kilpailuneutraliteettia heikentävät ongelmat.
- Kehitetään yrityspalvelu- ja rahoitusjärjestelmää tukemaan hyvinvointialan yritystoiminnan erityistarpeita ja erityisesti kasvun ja kansainvälistymisen edellytyksiä.
- Uudistetaan julkisen järjestämisvastuun piiriin kuuluvien palvelujen tuotantoa kehittämällä yhteiskunnallisen yritystoiminnan toimintamalli ja käynnistämällä sen käyttöön oton edellyttämät toimenpiteet.
- Käynnistetään kansallinen yritysvalmennusohjelma hyvinvointialan henkilöstölle yhteiskunnallisten yritysten perustamiseksi.
- Tehostetaan erikoistumiseen perustuvaa työnvälitystä ja uudistetaan julkisen ja yksityisen työvoimapalvelun yhteistyötä kansainvälisessä rekrytoinnissa. Vastataan työvoimapoliittisella koulutuksella joustavasti alan kasvaviin ja muuttuviin osaamistarpeisiin.
- Vaikutetaan alan vetovoimaisuuden parantamiseen, työssä jaksamiseen ja työn kehittämiseen yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa.

Luova talous läpäisee kaiken elinkeinotoiminnan. Uudet innovaatiot syntyvät usein perinteisten alojen välimaastossa ja niiden risteytyksissä. Luova osaaminen toimii eri toimialojen välisenä välittäjänä ja yhdistäjänä. Luovuudesta ja kyvystä houkuttaa luovia ihmisiä on muodostunut yhteiskuntakehityksen, innovaatiotoiminnan ja alueiden välisen kilpailun tärkeä tekijä kaikissa kehittyneissä maissa. Muotoilu, suunnitteluosaaminen tai digitaalisten ympäristöjen hyödyntäminen ja siihen liittyvä osaaminen eivät automaattisesti kohtaa teollisuuden tai palveluiden tuotekehitysprosesseja. Tarvitaan kasvualustoja, kohtaamispaikkoja ja rohkeiden avausten ruokkimista. Kulttuuriin liittyvä osaaminen on tärkeä osa luovaa taloutta. Oman ja toisten kulttuurien ymmärtäminen on etu erityisesti käyttäjä- ja asiakaslähtöisessä innovaatiotoiminnassa.

Suomella on vahvana osaamis- ja kulttuurimaana erinomaiset edellytykset nousta luovan talouden kärkimaaksi. Tarvitaan laaja-alaista toimenpidekokonaisuutta, jossa edistetään uudenlaista yrittäjyyttä ja luovuudesta lähtevän kasvavaa liiketoimintaa. Asioiden ja tekemisen tapojen uusilla yhdistelmillä ja kohtaamisilla on haettavissa uusia tapoja käyttää muotoiluosaamista.

Toimenpiteitä luovan talouden edistämiseksi ovat seuraavat:

Toimintaympäristö – esteiden poisto

- TE-toimistojen ohjaus- ja neuvontapalveluissa tarvitaan luovien alojen ammattiryhmiin erikoistunutta palvelua.
- Perinteisen palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastoon sijoittuvat itsensä työllistävät pitää saada tasavertaiseen asemaan palkansaajien ja yrittäjien kanssa.

- Yritysten neuvonta- ja asiantuntijapalveluiden kehittämisessä on tärkeää jalostamotoimintamallin levittäminen ja juurruttaminen osaksi ELY-keskusten muuta yrityspalvelutarjontaa, jalostamo-palveluiden kehittäminen ja jalkauttaminen muille toimialoille, luovan alan asiantuntijaverkoston (muun muassa jalostamo-asiantuntijat) kehittäminen ja verkoston laajentaminen valtakunnalliseksi.

EU:n **energia- ja ilmastotavoitteiden toteuttaminen** on Suomelle iso haaste, mutta se tarjoaa myös paljon suuria mahdollisuuksia uusien, niin sanottujen vihreiden työpaikkojen luomiseen. Ympäristö- ja energiakysymykset ovat myös erittäin keskeisiä monen muun toimialan kehittämisessä. TEM-konsernin toimenpidevalikoima on keskeisessä asemassa **vähäpäästöisen ja puhtaan Suomen** tavoitteen toteuttamisessa ja alan arvionluontiverkon vahvistamisessa ja kansainvälistämisessä.

Vihreän kasvun ohjelman painopistealueita olisivat seuraavat:

- Uudenlaisten energia- ja ympäristöteknologiaratkaisujen käyttöönoton tukeminen ja esteiden poistaminen.
- Energia- ja ympäristöteknologian innovaatiotoiminnan vahvistaminen.
- Yritystoiminnan kehittämisen ja kansainvälistymisen tukeminen.
- Alan koulutuksen kehittäminen ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen.

TEM ja kansallinen luonnonvarapolitiikka Suomi on luonnonvaroiltaan rikas maa ja meillä on osaamista hyödyntää luonnonvaroja kestävällä sekä innovatiivisella tavalla. Kuitenkin yhteinen näkemys luonnonvarojen hyödyntämisen tavoitteista ja keinoista on puutteellista, kuten myös koordinaatio eri toimijoiden välillä. Puutetta korostaa vielä globaalisti kiristyvä kilpailu yhä niukkenevista luonnonvaroista.

Sitran johdolla valmistellulle kansalliselle **luonnonvarastrategialle** (Älykkäästi luonnon voimin) oli selkeä tarve. Strategia julkistettiin huhtikuussa 2009. Sen jälkeen useiden ministeriöiden edustajista koostunut Luova-työryhmä valmisteli valtioneuvoston kanslian johdolla keskustelupaperin luonnonvarapolitiikan edistämisestä valtioneuvostossa. Lisäksi asiaa käsiteltiin kansliapäälliköiden kokouksissa.

Ilmasto- ja energiapoliittinen ministerityöryhmä päätti 15.12.2009 elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen johdolla ryhtyä valmistelemaan ja koordinoimaan valtioneuvoston luonnonvarastrategiaa. Osana tätä työtä työ- ja elinkeinoministeriö asetti 4.2.2010 **biotaloustyöryhmän** (pj Juha Kuisma/VNK). Sen tehtävä on laatia kuvaus ja strateginen arvio biotalouden konseptista ja kehityksestä vuoteen 2050. Työryhmä laatii suosituksia ja kehittämissuhteita, jotka luovat edellytyksiä mm. yritysten biotalouteen liittyvien kehittämis- ja innovaatiotoimien käynnistämiseksi ja vahvistamiseksi seuraavaa hallitusohjelmaa silmälläpitäen.

Erityisesti työryhmän tulee toimeksiantonsa mukaan tunnistaa:

- biomassassa eri muodoissaan energianlähteenä ja eri tuotteiden raaka-aineena
- mahdollisuudet lisätä biomassavaroja
- biologiset prosessit ja olemassa olevina ja tulevana tuotantoprosessien muotoina
- tuotannon ja niiden sivuvirtojen yhdistäminen biologian avulla osaksi aineen ja energian kiertoja